

จนเกินไป ยังดีบ้างที่พี่แฉะได้ทำประกันชีวิตไว้ ตอนทำงานอยู่ จึงมีเงินประกันใช้เดือนละ 5,000 บาท ไม่เงินแม่ที่ดื่มเหล้าและพ่อที่พิการอยู่คงช่วยไม่ได้ พี่แฉะยังมีความรอบคอบบ้าง ถือว่ามีภูมิคุ้มกันอยู่พอสมควร...” (นักเรียนคนที่ 18, บันทึก, 21 สิงหาคม 2553)

“...บางรายทำงานมาก จนไม่มีเวลาพักผ่อน เพราะต้องการเงินให้มากที่สุด เช่น ป้าจรรยา วงษ์ณี อายุ 52 ปี เกิดจากความดันโลหิตสูง เคยทำงานอยู่หอพัก ทำงานรับจ้างจนไม่มีเวลาพักผ่อน ไม่รู้สึกตัว 6 เดือน กินยาหม้อจึงทำให้รู้สึกตัว ตอนนี้อยู่ช่วยเหลือตัวเองได้บ้าง ชอบปลูกต้นไม้ ทำกับข้าวเอง ทำกับข้าวให้แม่ไปทำบุญทุกวันพระ ได้รับเงินจากประกันสังคมเดือนละ 2,000 บาทกว่า ๆ ข้อคิดที่ได้คือขาดความพอประมาณ แต่ยังรู้จักทำประกันสังคม... ส่วนพี่สาธิต อายุ 32 ปี พี่สาธิตเป็นคนช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย แก่เป็นโรคกระดูกผุ ด้วยการรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ทำงานก่อสร้าง พอเวลาปวดเมื่อยตัวก็จะกินยาแก้ปวดแล้วกินยามากเกินไปก็เลยทำให้เป็นโรคกระดูกผุ...” (นักเรียนคนที่ 5, บันทึก, 21 สิงหาคม 2553)

“...จากการที่เราได้ช่วยเหลือคนอื่นหรือการมีจิตอาสาทำให้ เรามีชีวิตที่ดีขึ้นและมีความสุขมากขึ้น เราก็จะมีความสุขไปด้วยที่ได้ช่วยเหลือเขา จากที่เขาช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ แต่มันก็ทำให้เขาเหล่านั้นมีความสุขและมีกำลังใจ แล้วจากที่ป้าหวาง (วิทยากรผู้บรรยาย) นั้นก็ได้เงินเดือนจากการเป็นอาสาสมัครถึงจะไม่มากแต่ป้าหวางก็มีความสุข พออยู่พอกิน และมีชีวิตที่ดี...” (นักเรียนคนที่ 17, บันทึก, 28 สิงหาคม 2553)

ในขณะเดียวกันจากการสัมภาษณ์ผู้ปกครอง มีความคิดเห็นต่อการที่นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาคุณลักษณะตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผู้ปกครองคนหนึ่ง (นายสำเริง ไหลเลื่อน) บอกว่า “...เศรษฐกิจพอเพียงสอนให้คนรู้จักพอประมาณไม่ฟุ้งเฟ้อจนเกินไป สอนให้เยาวชนฝึกตนให้มีเหตุผลสิ่งใดควรไม่ควร และสอนให้มีภูมิคุ้มกันที่ดีเตรียมตัวให้พร้อมที่จะใช้ชีวิตในสังคมที่สับสนวุ่นวายในโลกปัจจุบันและอนาคตได้อย่างมีความสุข กิจกรรมอาสาเป็นการปลูกฝังให้เยาวชนมีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เพื่อนมนุษย์ผู้ด้อยโอกาสทำให้สังคมอยู่กันอย่างมีความสุข...” (ผู้ปกครองคนที่ 3, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2553)

2.2.4 กิจกรรมการจัดการขยะด้วยสำนึก 5R เป็นกิจกรรมที่ฝึกและปลูกฝังจิตสำนึกให้นักเรียนและผู้เกี่ยวข้องในการจัดการขยะ สามารถรวบรวมข้อมูลและวางแผนในการทำกิจกรรม มีความรู้ ความเข้าใจในการคัดแยกขยะและการกำจัดขยะให้ถูกต้อง ให้เกิดความตระหนักในการประหยัดและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีความเสียสละและความพยายามในการทำงานและสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ในขณะเดียวกันได้ประชาสัมพันธ์แก่นักเรียนในโรงเรียน เพื่อขอความร่วมมือและช่วยกัน กิจกรรมการจัดการขยะด้วยสำนึก 5R ได้แก่ Reduce เป็นการลดปริมาณขยะมูลฝอย เช่น การคัดแยกขยะในระดับห้องเรียนและระดับโรงเรียน กิจกรรมเก็บ

เข้าและก่อนกลับบ้าน Reuse เป็นการนำขยะมาใช้ใหม่ก่อนจะทิ้งหรือเลือกใช้ของใหม่ มีการประกวดนำขยะมาใช้ใหม่ก่อนจะทิ้งหรือเลือกใช้ของใหม่ มีการประกวดนำขยะมาใช้และประดิษฐ์สิ่งของจากขยะ Repair เป็นการนำวัสดุอุปกรณ์ที่ชำรุดเสียหายมาซ่อมแซมใช้ใหม่ มีการบริการซ่อมหนังสือเรียน Recycle เป็นการนำขยะมาแปรรูปมีการประกวดการนำกระดาษที่ใช้แล้วมาประดิษฐ์กระดาษ ภาพศิลปะหรือภาชนะอื่น ๆ Reject เป็นการหลีกเลี่ยงการใช้วัสดุที่ทำลายยาก โดยการรณรงค์ให้หลีกเลี่ยงการใช้โฟม ถุงพลาสติก จากการจดบันทึกของนักเรียนพบว่า

“...สิ่งที่เราได้จากกิจกรรมนี้ คือ เราได้รู้ถึงคุณค่าของสิ่งของที่เราไม่ได้ใช้ว่ามันมีประโยชน์มากถ้าเรารู้จักนำมาใช้ประโยชน์ และรู้จักวิธีการจัดการกับสิ่งไม่ได้ใช้แล้วทำให้เราประหยัด และสามารถหารายได้พิเศษได้...” (นักเรียนคนที่ 8, บันทึก, 12 สิงหาคม 2553)

“...ได้จัดชั้นของเศรษฐกิจพอเพียง กิจกรรม Reuse ที่ทุกคนช่วยกันทำ ทำให้มีชั้นในการจัดกิจกรรมในวันนี้ เป็นการนำขยะมาใช้ใหม่ มี ประดิษฐ์พรมเช็ดเท้าจากกระสอบและเศษผ้า ประดิษฐ์ตุ๊กตาการบูร และสมุนไพร ประดิษฐ์กระถางชีวภาพและทำให้ผู้คนสนใจไม่น้อยเลยทีเดียว เป็นที่พอใจไม่น้อย สำหรับกิจกรรมนี้ ทำให้เรารู้จักความพอประมาณ รู้จักทำงาน ทำเวลา วางให้เกิดประโยชน์ มีความคิดสร้างสรรค์ มีภูมิคุ้มกัน รู้จักการพึ่งตนเอง รู้จักความพอดี ทำงานอย่างมีหลักการ มีการวางแผนและรู้จักประหยัดอีกด้วย...” (นักเรียนคนที่ 12, บันทึก, 19 สิงหาคม 2553)

2.2.5 กิจกรรมธนาคารความดี เป็นกิจกรรมที่ให้นักเรียนบันทึกพฤติกรรมหรือสิ่งที่ตนเองได้ปฏิบัติในแต่ละวัน ที่สอดคล้องกับคุณลักษณะตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งบันทึกผลที่ได้รับ จากการปฏิบัติ โดยมีครูหรือผู้ปกครองได้รับทราบเพื่อให้นักเรียนเกิดความตระหนักในการปฏิบัติความดีอย่างสม่ำเสมอ จนเกิดเป็นพฤติกรรมที่ดีงาม จากการจดบันทึกของนักเรียนพบว่า

“...วันนี้วันแม่ อาจารย์อัมพรพาไปปลูกป่า ปลูกต้นไม้ที่วัดวังแดง ได้ทำบุญไหว้พระ ตั้งใจทำอย่างเต็มที่ ไม่เคยขุดดินปลูกต้นไม้ได้เยอะเท่านี้มาก่อน กลับจากวัดอาจารย์เลี้ยงข้าวกลางวัน มีผู้ปกครองของแม่มาเลี้ยงไอดิมด้วย ตอนบ่ายอาจารย์โชติกาฝึกให้เราทำน้ำยาชีวภาพ ทั้งแชมพูจากดอกอัญชัน ครีมนวดน้ำมันมะขาม น้ำยา ล้างจานมะกรูดมะยม และน้ำยาล้างห้องน้ำจากน้ำค้าง วันนี้เหนื่อยมาก บ่ายจึงรู้สึกง่วงนอน แต่แรงใจอาจารย์ที่ตั้งใจให้เราทำกิจกรรม กลับบ้านไหว้คุณพ่อคุณแม่ บอกว่าตั้งแต่นี้ไปจะพูดจาไพเราะอ่อนหวานกับผู้ปกครองและครู อาจารย์...” (นักเรียนคนที่ 7, บันทึก, 12 สิงหาคม 2553)

“...จากที่ผมได้ฟังวิทยากรทั้ง 2 ท่าน มาอธิบายและให้ความรู้กับพวกเราเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ก็ทำให้เราเริ่มมีความคิดและก็สามารถนำไปปฏิบัติได้ถ้าเราตั้งใจ หากเราจะ

ทำอะไรก็ทำให้มันเสร็จและทำไปนาน ๆ ไม่ใช่ว่า ทำแค่ครั้งแรก ๆ หลัง ๆ ก็เลิกทำ และการใช้ชีวิตของเรา หากเรารู้จักปลูกผักสวนครัว เราก็ไม่ต้องเสียเงินไปซื้อ สามารถปลูกได้เองที่บ้านและก็ปลอดภัยต่อร่างกายของเราด้วย ทำให้เราประหยัดและควรที่จะปลูกในสิ่งที่เรากิน กินในสิ่งที่เราปลูก มันก็จะทำให้ชีวิตเราค่าเงินไปได้ด้วยดีและมีความสุข วันนี้ผมจึงเริ่มปลูกต้นไม้ใส่กระถางไว้ข้างบ้าน...” (นักเรียนคนที่ 12, บันทึก, 19 สิงหาคม 2553)

“...ความดีที่คิดค้นทำมาเป็นเวลา 4 เดือนที่แล้วจนถึงปัจจุบัน ตั้งใจเรียน เก็บกระเป๋าคัดนำไปส่งอาจารย์อำนวยการ อาสาทำงานที่ธนาคารโรงเรียน ประหยัดเงินไม่ทำให้คนในครอบครัวและเพื่อน ๆ เคียดร้อน เป็นกำลังใจให้เพื่อนและคนในครอบครัวในยามที่มีความทุกข์ สอนการบ้านให้น้องถ้าการบ้านนั้นยาก ช่วยเหลืองานบ้านทุกอย่างที่สามารถทำได้ ช่วยอย่าทำขนมขาย...” (นักเรียนคนที่ 13, บันทึก, 30 ตุลาคม 2553)

“...ความดีของหนูที่ได้ทำในช่วงปิดเทอม คือ การได้ช่วยงานบ้านเพื่อแบ่งเบามารแม่ ส่วนมากก็จะล้างจาน ทำความสะอาดบ้าน ซักผ้า ที่โรงเรียนก็ตั้งใจเรียน ทำงานที่ได้รับมอบหมายด้วยความตั้งใจ ช่วยอธิบายการบ้านให้เพื่อนเมื่อเพื่อนมาขอความช่วยเหลือ ปฏิบัติตามกฎหมายที่โรงเรียนกำหนด เห็นคนถือของเยอะ ๆ ก็จะช่วยถือ ซึ่งก็เป็นที่น่าภาคภูมิใจในการทำความดี...” (นักเรียนคนที่ 16, บันทึก, 20 ตุลาคม 2553)

“...ในตอนปิดเทอมก็อยู่บ้าน แม่ให้ไปช่วยเก็บมะละกอขาย ในช่วงปิดเทอมฝนตกหนักเกือบทุกวันเลย ทำงานลำบากมาก แต่ก็อดทน เพราะเห็นแม่ทำงานแล้วรู้สึกสงสารแม่มาก อยากช่วยแม่ แต่ก็ช่วยเท่าที่สามารถทำได้ และบางวันก็ขยันสุด ๆ ก็ทำความสะอาดบ้าน ไม่ได้ไปเที่ยวที่ไหน นอกจากไปเดินตลาดนัดในหมู่บ้านตอนเย็นกับแม่ ซื้อกับข้าวมาทำ บางทีก็อยากซื้อของใช้สวย ๆ งาม ๆ แต่ก็ต้องอดใจใช้ของเก่าเท่าที่มีอยู่ดีกว่า...” (นักเรียนคนที่ 18, บันทึก, 20 ตุลาคม 2553)

“...ตั้งใจเรียนหนังสือ ช่วยเหลืองาน ปลูกต้นไม้ในบริเวณวัด ทำกิจกรรมอาสาที่ไปเยี่ยมผู้ป่วยที่ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ กวาดสวนวิทยาศาสตร์ที่โรงเรียน เก็บขยะ ช่วยพี่ทำงาน ทำกับข้าวให้คนในครอบครัวทาน ห่อข้าวมาทานที่โรงเรียนเพื่อประหยัดค่าอาหารกลางวัน เก็บเงินซื้อของที่ชอบได้ด้วยตนเองโดยไม่ต้องขอพ่อแม่ ไม่ไปโรงเรียนสาย ไม่โดดเรียน ดูแลหลานแทนพี่และพ่อแม่ เข้าวัดทำบุญ เก็บออมโดยหยอดกระปุกออมสิน...” (นักเรียนคนที่ 20, บันทึก, 12 ตุลาคม 2553)

“...ปิดเทอมนี้ ผมตั้งใจว่าจะไปเรียนพิเศษที่ระยองกับเพื่อน แต่ก็ไม่ได้ไปเพราะต้องมาฝึก รด. ที่โรงเรียน เป็นเวลา 15 วัน ทำให้ผมไปไหนไม่ได้เลย หลังจากฝึกเสร็จก็เหลือเวลาอีกแค่ 4 วันก็เปิดเทอม ผมเลยตัดสินใจอยู่บ้านเป็นการพักผ่อน อ่านหนังสือเอง ประหยัดเงิน

ได้มาก การปิดเทอมครั้งนี้รู้สึกเหมือนไม่ได้หยุดเลย แต่ก่อนเปิดเทอมผมได้รับข่าวดีมาก เพราะมีจดหมายมาที่บ้านเป็นจดหมายจากโรงเรียนแจ้งเรื่องผลการเรียน ปรากฏว่าผลการเรียนของผมดีขึ้นได้เกรดเฉลี่ยเพิ่มขึ้นด้วย ผมดีใจมากทำให้ผมรู้สึกว้าวถ้าหากว่าเราตั้งใจทำอะไรแล้ว ผลที่ได้ก็จะดีด้วย แม่บอกว่าจะซื้อโทรศัพท์เครื่องใหม่ให้เป็นรางวัลเพราะเห็นว่าโทรศัพท์ของผมเก่ามากแล้ว...” (นักเรียนคนที่ 21, บันทึก, 26 ตุลาคม 2553)

“...วันเข้าพรรษาได้ทำบุญตักบาตร ช่วยแม่ทำงานสวน เช่น เก็บแตง ช่วยทำความสะอาดบ้าน กวาดบ้าน ช่วยทำงานบ้าน ล้างจาน หุงข้าว กรอกน้ำ ไปทำงานจิตอาสาได้ไปช่วยเหลือคนพิการ...” (นักเรียนคนที่ 22, บันทึก, 12 ตุลาคม 2553)

2.2.6 กิจกรรมนันทนาการ เป็นกิจกรรมที่ทำตามความสมัครใจในยามว่าง เพื่อให้ เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินและผ่อนคลายความตึงเครียด ช่วยพัฒนาตนเอง พัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล พัฒนาเชาวน์อารมณ์ กิจกรรมนันทนาการได้แก่ กิจกรรมด้าน ศิลปหัตถกรรม กีฬา การเดินร่ำ ดนตรี การท่องเที่ยวทัศนศึกษา งานอดิเรก นันทนาการด้าน สุขภาพ การวรรณกรรม บริการอาสาสมัคร หรือกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ เป็นต้น วัตถุประสงค์ เพื่อให้ให้นักเรียนใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ นักเรียนวางแผนการทำงาน สามารถกำหนดตารางเวลาในการทำงาน นักเรียนมีความสุข เพลิดเพลินและผ่อนคลายความตึงเครียด มีสุขภาพสมบูรณ์ แข็งแรงและสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยมีขั้นตอนการจัดกิจกรรมคือ สร้างความรู้ความเข้าใจและเห็นคุณค่าของกิจกรรมนันทนาการ ให้นักเรียนเลือกปฏิบัติกิจกรรมนันทนาการ ตามที่สนใจโดยบอกเหตุผลที่เลือก จากการจดบันทึกของนักเรียน พบว่า

“...ออกกำลังกายโดยการเล่นกีฬา คือ เล่นแบดมินตัน เล่นบาสเก็ตบอล เล่น ตะกร้อ ดูหนัง ฟังเพลง และอ่านหนังสือนิยายที่สนุก ๆ การพูดคุยกับเพื่อน ๆ เวลาอยู่ร่วมกัน เช่น ตอนเที่ยง ตอนเย็น ออกกำลังกายบางวันคือถ้าว่างตอนเย็นก็จะไปเล่นบ๊อง อย่างน้อย 1 ชั่วโมง ประโยชน์ที่ได้รับ ทำให้มีภูมิคุ้มกันตัวเอง โดยการออกกำลังกายก็จะทำให้เรามีร่างกายแข็งแรง ส่วนการดูหนัง ฟังเพลงก็จะทำให้เราผ่อนคลายไม่เครียดทำให้มองคนอื่นในแง่ดี...” (นักเรียนคนที่ 2, บันทึก, 23 สิงหาคม 2553)

“...กิจกรรมนันทนาการที่ทำการออกกำลังกาย เดินลีลาสในวิชาพลศึกษา มีทุกวันศุกร์ ร่วมกิจกรรมภายในโรงเรียน มีการฟังเพลงเพื่อผ่อนคลายความเครียด ได้ช่วยโลกของเรา โดยการปลูกต้นไม้...” (นักเรียนคนที่ 13, บันทึก, 30 สิงหาคม 2553)

“...ฟังเพลง เป็นสิ่งแรกที่ต้องทำประจำวันหลังเลิกเรียนและก่อนนอน เพราะการฟังเพลงนั้นทำให้เราผ่อนคลายความเครียดทำให้อ่อนหลับได้ง่าย ดูหนังและดูละคร ทำบอยพอสสมควร ถ้ามีเวลาดูก็จะดูเพราะเป็นการคลายความเครียดและละครก็จะแฝงข้อคิดมาให้

เราด้วย แล้วก็อ่านหนังสือ ชอบอ่านหนังสือการ์ตูน หนังสือแฟน หนังสือชีวประวัติของบุคคล เพราะในหนังสือจะแฝงไปด้วยเกร็ดความรู้มากมาย...” (นักเรียนคนที่ 15, บันทึก, 17 กันยายน 2553)

“...ก็จะไปเล่นน้ำหลังบ้านกับเพื่อน ๆ ข้างบ้านและน้อง ๆ ช่วยทำให้มีร่างกายที่แข็งแรง และทำให้เราคลายความเครียดได้ บางครั้งก็ปั่นจักรยาน ทำให้เราเพลิดเพลินและออกกำลังกายไปในตัวด้วย บางครั้งก็จะทำอาหารเพราะช่วยให้เราเพลิดเพลินกับการปรุงรสต่าง ๆ และทำให้อาหารมีรสชาติที่อร่อย ประโยชน์ที่ได้จากกิจกรรมนันทนาการครั้งนี้ ช่วยให้เรา มีร่างกายที่แข็งแรง มีภูมิคุ้มกันเพราะว่าตอนนี้ไม่ค่อยเป็นหวัดแล้ว เราวิ่ง เพลิดเพลิน สนุกสนาน ทำให้จิตใจของเราสดชื่น ได้มีเวลาให้กับครอบครัว...” (นักเรียนคนที่ 16, บันทึก, 2 ตุลาคม 2553)

“..กิจกรรมนันทนาการ คือการฟังเพลง ชอบฟังเพลงช้า ๆ ซึ่ง ๆ มันช่วยทำให้เรารู้สึกสบายใจผ่อนคลายอารมณ์ได้ อ่านหนังสือ จะชอบอ่านหนังสือนิยายของสำนักพิมพ์แจ่มใส จะออกแนวเพ้อฝัน ซึ่งมันจะทำให้เราคิดจินตนาการไปได้ด้วย การนอนหลับ คือการพักผ่อนที่ดีที่สุด ทำให้เราได้หยุดทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทำให้เราเมื่อยล้ามาทั้งวัน ประโยชน์ทำให้เรารู้สึกผ่อนคลาย โดยเราไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น...” (นักเรียนคนที่ 20, บันทึก, 25 สิงหาคม 2553)

2.2.7 กิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ตระหนักคุณค่าถึงความจำเป็นในการรักษาทรัพยากรและใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ประกอบด้วยกิจกรรมการเข้าค่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในโครงการฝึกอบรมเยาวชนไทยสู่การเรียนรู้สวนพฤกษศาสตร์ ต่าบลทุ่งมหาเจริญ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดสระแก้ว ระหว่างวันที่ 29 - 30 กรกฎาคม พ.ศ. 2553 ซึ่งนักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพการอนุรักษ์ป่าแหล่งน้ำพันธุ์ไม้และพันธุ์สัตว์ป่า ประโยชน์ของการอนุรักษ์ธรรมชาติ การรณรงค์ให้มีการปลูกป่า การอบรมทักษะอาชีพที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การอบรมการผลิตน้ำยาชีวภาพสำหรับใช้ในครัวเรือน จากการจดบันทึกของนักเรียนพบว่า

“... ป่าเป็นแหล่งประโยชน์ทางตรง ในป่ามีพืชพันธุ์ไม้ยืนต้นหลายชนิด ใช้ในการปลูกบ้าน ทำอาหาร ทำยา เป็นแหล่งประโยชน์ทางอ้อม เป็นพืชคลุมดิน เป็นแหล่งอาศัยของสัตว์...” (นักเรียนคนที่ 3, บันทึก, 30 กรกฎาคม 2553)

“...การอบรมครั้งนี้ฉันดีใจมาก ฉันได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ หลายอย่างได้เรียนรู้เกี่ยวกับพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ต่าง ๆ มากมาย ได้เห็นอะไรที่ไม่เคยเห็น ทำให้ฉันได้รู้ว่า ในปัจจุบันจำนวนป่าได้ลดลงไปแล้ว ดังนั้นเราควรอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและควรทำให้มีป่ามากขึ้นโดยการลดการทำลาย และปลูกเพิ่ม ซึ่งทำให้เราเป็นคนมีคุณธรรมและเป็นคนพอเพียงในการใช้

ทรัพยากรธรรมชาติ เพราะว่าทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งที่จำกัดแต่ความต้องการของมนุษย์มีอย่างไม่สิ้นสุด...” (นักเรียนคนที่ 7, บันทึก, 30 กรกฎาคม 2553)

“...ประโยชน์ทางตรง เป็นที่อยู่อาศัย เป็นยารักษาโรคและเป็นอาหาร ประโยชน์ทางอ้อม ใช้เป็นแหล่งอาศัยของสัตว์ป่า ควบคุมสภาพอากาศรักษาคุณภาพดิน คุณภาพน้ำ ดังนั้นเราควรรักษาป่าไม้ไว้เพราะเราสามารถใช้ประโยชน์จากต้นไม้ได้หลายอย่างไม่ว่าจะเป็นที่อยู่อาศัย อาหาร ยารักษาโรคและอีกมากมาย...” (นักเรียนคนที่ 8, บันทึก, 30 กรกฎาคม 2553)

“...ได้ไปอบรมที่สวนพฤกษศาสตร์ ได้รู้จักเพื่อนใหม่ ๆ มีความสามัคคีรู้จักฟังตนเองและผู้อื่น รู้ถึงความมีเหตุผล เช่น การที่เราจะทำอะไร เราควรคิดให้ดีก่อน เหมือนวันที่เราไปตัดกิ่งไม้เพื่อที่จะนำมาให้แห้ง เราก็พิจารณาก่อนที่จะตัดมันไป ถ้าเราตัดสั้นเกินไป ก็จะไม่พอ แต่ถ้าเราตัดเกินไปก็จะเหลือ และการที่เราได้ทำงานเป็นกลุ่ม แบ่งกลุ่มสี ทำให้เราได้เพื่อนใหม่ รู้จักเพื่อนมาก แบ่งหน้าที่การทำงาน สามัคคีกันดี...” (นักเรียนคนที่ 10, บันทึก, 30 กรกฎาคม 2553)

จากการสัมภาษณ์ของผู้ปกครอง นายสาธิต กาวจันทร์ ที่ได้รับฟังการเล่าประสบการณ์ของนักเรียนเกี่ยวกับกิจกรรมเข้าค่ายหลังจากกลับจากเข้าค่ายว่า “...กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่ดีช่วยส่งเสริมให้นักเรียนปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง สอนให้รู้จักพอประมาณ ในการที่นักเรียนได้ไปเข้าค่ายในครั้งนี้สอนให้นักเรียนรู้จักการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน มีความอดทน มีระเบียบวินัย จากที่ได้เล่าให้ฟังว่าทานข้าวต้องรอทานพร้อมกัน ใครทำอะไรผิดต้องรับผิดชอบร่วมกันจากที่อยู่ที่บ้านมักทำอะไรตามใจตนเอง ก็ช่วยทำให้มีนิสัยที่ปรับตัวเข้ากับคนรอบข้างได้ กิจกรรมนี้ถือว่าเป็นกิจกรรมที่ดี น่าส่งเสริมเป็นกิจกรรมที่ปรับพฤติกรรมของนักเรียนได้ระดับหนึ่ง...” (ผู้ปกครองคนที่ 20, สัมภาษณ์, 19 ธันวาคม 2553)

หลังจากเข้าค่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตามโครงการฝึกอบรมเยาวชนไทยสู่แหล่งเรียนรู้สวนพฤกษศาสตร์ สวนรุกขชาติพบว่านักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจและตระหนักถึงผลของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ตระหนักถึงความจำเป็นและความสำคัญของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นอย่างดี จากนั้นผู้วิจัยได้พานักเรียนปฏิบัติกิจกรรมการปลูกป่าที่วัดวังแดง โดยได้เชิญชวนนักเรียนในโรงเรียน ครู อาจารย์ที่สนใจ รวมทั้งผู้ปกครองร่วมปลูกป่าโดยพันธุ์ต้นไม้ที่นำไปปลูกผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์เป็นอย่างดีจากศูนย์เพาะพันธุ์กล้าไม้อำเภอเขาฉกรรจ์ จำนวน 80 ต้น นอกจากนั้นยังได้ประชาสัมพันธ์ให้นักเรียนได้ปลูกต้นไม้ ปลูกพืชอาหาร สมุนไพร ภายในครอบครัว จากการที่ผู้วิจัยได้ไปเยี่ยมบ้านนักเรียน ส่วนใหญ่ผู้ปกครองเล่าให้ฟังว่า ได้พาครอบครัวปลูกต้นไม้ จะเห็นได้จากกระถาง กระบะหรือต้นไม้ที่ปลูกไว้มากมาย นอกจากนั้นแล้วผู้วิจัยได้ให้นักเรียนเรียนรู้เกี่ยวกับการลดปัญหาการเสื่อมของดิน การลดการใช้ทรัพยากร จากการจดบันทึกของนักเรียนพบว่า

“...จากกิจกรรมนี้ทำให้เราได้อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สร้างสรรค์ทำความดีที่วัดวังแดง เป็นกิจกรรมที่สนุก ทำให้เรามีความพอประมาณ คือ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และที่เราได้นำน้ำยามียาสระผม น้ำยาล้างจาน น้ำยาขัดห้องน้ำ น้ำยาซักผ้า ทำให้เรารู้จักความประหยัด ความพอดี รู้จักการทำงานอย่างมีหลักการ ทำงานอย่างวางแผนว่าใครจะรับผิดชอบส่วนไหน เอาอะไรมาบ้าง และวางแผนปฏิบัติหน้าที่ ช่วยกันทำงานว่าใครจะทำอะไร ได้รู้จักการทำงานอย่างรอบคอบ คือแต่ละอย่างมีส่วนผสมควรใส่เท่าไร ได้รู้จักการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และน้ำยาพวกนี้ไม่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม ราคาก็ไม่แพง ทน่ายด้วย ได้รู้จักพึ่งตนเอง เพราะเราทำได้ด้วยตัวเอง...” (นักเรียนคนที่ 12, บันทึก, 12 สิงหาคม 2553)

“...วันนี้ได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การปลูกต้นไม้ การทำน้ำยาทำความสะอาดต่าง ๆ กิจกรรมแรกคือ ได้ไปปลูกต้นไม้ที่วัดวังแดง พวกเราได้ช่วยกันปลูกต้นไม้ข้าง ๆ โบสถ์ กิจกรรมที่ 2 คือ การทำน้ำยาทำความสะอาด น้ำยาสระผม น้ำยาล้างจาน น้ำยาอาบน้ำ น้ำยาล้างห้องน้ำ ได้ความรู้คือ ได้ความรู้จากการทำน้ำยาทำความสะอาด ได้ความประหยัด ได้ความปลอดภัยจากสารเคมี ช่วยลดปัญหาสิ่งแวดล้อม และได้ทำงานเพื่อคนอื่น...” (นักเรียนคนที่ 22, บันทึก, 12 สิงหาคม 2553)

“...การอบรมทักษะยุวเกษตรกรวังน้ำเย็น ณ ศูนย์ขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนวังน้ำเย็นวิทยาคม กิจกรรมที่ 1 การทำน้ำส้มควันไม้ ประโยชน์ที่ได้รับเป็นสารบำรุงดิน สารป้องกันกำจัดศัตรูพืช สารเร่งการเจริญเติบโตของพืช ใช้ผลิตสารดับกลิ่นตัว ผลิตภัณฑ์ปรับผิว นุ่ม เป็นต้น เนื่องจากน้ำส้มควันไม้มีความเป็นกรดสูงดังนั้นก่อนที่จะนำมาใช้ควรจะนำมาเจือจางในสถานะที่เหมาะสมก่อน กิจกรรมที่ 2 น้ำยาเอนกประสงค์ ประโยชน์ที่ได้รับนำมาล้างจานได้ ล้างห้องน้ำ เช็ดกระจกและอื่น ๆ ตามความต้องการ ข้อคิด เราจะได้ประหยัดไม่ต้องไปเสียเงินซื้ออุปกรณ์ทำความสะอาด และลงทุนน้อยแต่ได้ของปริมาณเยอะ กิจกรรมที่ 3 การเพาะเห็ดฟาง ประโยชน์ที่ได้รับสามารถเป็นแหล่งอาหารในครอบครัวได้ไม่ต้องไปหาซื้อให้เปลืองเงิน ประหยัดค่าใช้จ่ายปลอดภัยจากสารเคมี กิจกรรมที่ 4 การทำปุ๋ยจุลินทรีย์จากพืชผักกรรม และหมักกล้วย ประโยชน์ที่ได้รับ สามารถนำไปฉีดไล่ศัตรูพืชได้ลดปริมาณสารเคมีในพืชผัก...” (นักเรียนคนที่ 2, บันทึก, 12 สิงหาคม 2553)

2.2.8 กิจกรรมการให้ตัวแบบที่ดี เป็นการจัดกิจกรรมเพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้และสังเกตแบบอย่างที่ดี รับรู้คุณค่า บุคคลตัวอย่าง สื่อต่าง ๆ และการศึกษากรณีตัวอย่าง จากนั้นให้นักเรียนเลือกปฏิบัติตามตัวอย่างที่นักเรียนสนใจเพื่อเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยได้แบ่งกิจกรรมเป็น 3 กิจกรรมคือ ศึกษากรณีตัวอย่างจากบุคคล โดยการเชิญวิทยากร และบุคคลที่ได้รับการยกย่องในชุมชนในการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจ

พอเพียง ประกอบด้วย นายสาธิต์ กาวจันทร์ ซึ่งเป็นวิทยากรท้องถิ่น ให้ความรู้และเล่าถึงประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยการจัดเก็บข้อมูลย้อนหลังเพื่อสืบเสาะหาวิถีชีวิตแบบพอเพียง มีจิตอาสา ปลูกพืชผักไว้กินและแบ่งปัน การใช้กระบวนการชีวภาพครบวงจร ได้แก่ การเลี้ยงโค นามูลสัตว์มาหมักเป็นแก๊สหุงต้ม ใช้เป็นปุ๋ย การใช้เวลาดำเนินการหารายได้พิเศษร่วมกับบุคคลในครอบครัว และครูชนินทร์ วงศ์สกุล ครูโรงเรียนวังน้ำเย็นวิทยาคม เป็นวิทยากรให้การอบรม เรื่องหลักการของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้นำเสนอตัวอย่างแหล่งการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงจากทุกภาคของประเทศไทย รวมทั้งบุคคลตัวอย่างที่ประสบผลสำเร็จในการใช้ชีวิตแบบพอเพียง ครูโชติกา ฤทธิ์เทพ ที่ได้ใช้ชีวิตอย่างพอเพียง โดยใช้การกินอยู่อย่างธรรมชาติ ปลูกผักไว้รับประทาน ใช้น้ำยาชีวภาพในครัวเรือนทุกอย่าง ทำให้สุขภาพดี ปฏิบัติธรรม อาสาเป็นครูช่วยสอนในโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ใช้สิ่งของ อุปกรณ์ต่าง ๆ อย่างประหยัด สอนให้นักเรียนรู้จักใช้สิ่งของเครื่องใช้อย่างประหยัดและฝึกให้นักเรียนซ่อมแซมสิ่งต่าง ๆ เป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุคคลทั่วไปและนักเรียน นอกจากนี้ผู้วิจัยได้นำนักเรียนศึกษานิเทศก์ตัวอย่างจากสื่อ เช่นกรณีตัวอย่าง ไต่บันไดคารา และการศึกษาบทความ เรื่องมองโลกในแง่ดี คิดในแง่ดี คิดในแง่บวก เปลี่ยนแปลงชีวิตให้ดีขึ้น ล้อมรั้วความไว้วางใจ และพยายามเข้าไว้... ไม่เสียเปล่า รวมทั้งกิจกรรมลงพื้นที่ศึกษาแหล่งเรียนรู้ตัวอย่างเศรษฐกิจพอเพียงให้แก่ โรงเรียนกาสกรสวิทย์ ตำบลศาลาลำดวน อำเภอเมือง จังหวัดสระแก้ว ซึ่งกิจกรรมให้ตัวแบบที่ดีดังกล่าวได้ส่งผลให้นักเรียนได้เรียนรู้ และนำมาเป็นแบบอย่าง นำมาปฏิบัติทำให้เป็นผู้มีเหตุผล มีความพอประมาณ และสร้างภูมิคุ้มกันในการดำเนินชีวิต จากการจดบันทึกของนักเรียนพบว่า

“...ผมอยากทำตามแบบลุงวัง เพราะลุงวังได้นำสมุนไพรต่าง ๆ มาเป็นยารักษาโรคแบบพื้นบ้าน เช่น ผักสวนครัวและพืชที่มีอยู่ในชุมชน ผมจะนำตัวแบบมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต โดยเวลาที่เราไม่สบายเป็นโรคที่สามารถใช้ยาสมุนไพรรักษาได้ เราก็ใช้ยาสมุนไพรเหล่านั้น ไม่ต้องเดินทางไปโรงพยาบาล...” (นักเรียนคนที่ 21, บันทึก, 3 กันยายน 2553)

“...แบบอย่างของผมคืออาจารย์บุญเกิด รุ่งเรือง ก็เพราะว่าอาจารย์บุญเกิดเวลาให้ข้อสอบก็จะนำกระดาษที่เหลือให้มาทำและบางครั้งอาจารย์บุญเกิดก็จะชี้จักรยานก็ช่วยประหยัดพลังงานธรรมชาติและอาจารย์ก็มีเหตุผลในการทำอะไร เช่น เวลาจะทำโทษใครก็จะถามเหตุผลก่อนที่จะทำโทษ อีกคนหนึ่งก็คือ อาจารย์โชติกา เพราะอาจารย์มีความประหยัดเวลาจะให้ข้อสอบก็จะให้ใช้กระดาษที่ใช้แล้วมาใช้สอบ เป็นคนที่มีความประหยัดสูงมาก และยังสามารถเยอะ และเข้าใจถึงหลักการเศรษฐกิจพอเพียงด้วย และยังนำของเก่ามาใช้ให้เกิดประโยชน์ด้วยครับ...”

(นักเรียนคนที่ 8, บันทึก, 3 กันยายน 2553)

“...แบบอย่างของฉัน คือ ในหลวงของเรา เพราะท่านเป็นถึงในหลวงของคนไทย มีทุกสิ่งทุกอย่างแต่ท่านยังทรงดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง ท่านมีความเสียสละ ไม่เบียดเบียนใคร ท่านทรงช่วยเหลือคนไทย และสอนให้คนไทยรักสามัคคีกัน ฉันจะนำแบบอย่างมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตโดยจะอยู่อย่างพอเพียง ไม่ฟุ้งเฟ้อ และปฏิบัติตามกฎระเบียบทางสังคม ไม่สร้างความสะดวกรื้อนให้ตนเองและผู้อื่น...” (นักเรียนคนที่ 13, บัณฑิต, 3 กันยายน 2553)

“...แบบของหนู คือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพราะท่านทรงมีความคิดที่ดี และสามารถสอนให้เรารู้ถึงหลักการปฏิบัติตนที่สามารถอยู่ในสังคมโลกได้อย่างมีความสุข หนูจะนำแบบอย่างมาใช้ โดยจะประพฤติตนตามแบบหลักเศรษฐกิจพอเพียง ไม่ทำอะไรที่เกินตัว รู้จักประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน เพราะจะทำให้ตนเองอยู่ในสังคมโลกได้อย่างมีความสุข...” (นักเรียนคนที่ 15, บัณฑิต, 3 กันยายน 2553)

“...ตัวแบบของฉัน คือ คุณพ่อของฉัน เพราะพ่อเป็นคนที่มีการวางแผนการใช้จ่ายเงิน ได้เป็นอย่างดี พ่อจะปลูกผักสวนครัวไว้กินเองตลอดไม่ค่อยได้ซื้อโรมามากมาย และเลี้ยงไก่บ้านไว้เป็นอาหารด้วย ฉันจะนำตัวแบบมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตโดยจะวางแผนการใช้จ่ายเงิน และซื้อของที่มีความจำเป็น ไม่ฟุ้งเฟ้อ และจะปลูกผักสวนครัวไว้ทานเอง...” (นักเรียนคนที่ 23, บัณฑิต, 3 กันยายน 2553)

จากการลงพื้นที่ศึกษาหมู่บ้านตัวอย่างเศรษฐกิจพอเพียงให้แก่โรงเรียนกาสรกสิวิทย์ ตำบลสาละล้าควน อำเภอเมือง จังหวัดสระแก้ว ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของศูนย์เรียนรู้แนวเศรษฐกิจพอเพียง ดำเนินการโดยมูลนิธิชัยพัฒนา ซึ่งกิจกรรมการศึกษาแหล่งเรียนรู้ดังกล่าว ได้ส่งผลให้นักเรียนได้เรียนรู้ ตระหนักในคุณค่าของแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และนำมาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต จากการจดบันทึกของนักเรียนพบว่า

“...วันนี้ไปทัศนศึกษาที่โรงเรียนกาสรกสิวิทย์ มีความสุขมาก ได้เห็นสิ่งที่แทบจะไม่ได้ให้เห็นในประเทศไทย ได้รู้ในสิ่งที่ไม่เคยรู้และมองข้ามไป เช่น กระบือที่ถือว่ามีพระคุณกับคนไทย ได้เรียนรู้เกี่ยวกับการปลูกพืชผัก เช่น มะรุมลูกใหญ่ซึ่งลุงแดงที่เป็นวิทยากรบอกว่าสมเด็จพระเทพฯ ได้ทรงนำเมล็ดมาจากอินเดีย มะรุมช่วยรักษาโรคมามากมาย สามารถกินได้ทุกส่วน ยอด ดอกและฝัก ส่วนฝักแก่นำไปสกัดน้ำมันรักษาโรคต่าง ๆ และเป็นที่น่าตื่นเต้นคือเครื่องมือที่คนสมัยโบราณใช้ในการทำเกษตรกรรม รวมถึงทิวทัศน์ที่สวยงาม มีรูปแบบที่เรียบง่าย ในโรงเรียนมีผลงานอาศัยอยู่เป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ มีบ้านพักนักเรียน นักศึกษาที่มาเรียนอยู่ ทุกคนช่วยเหลือกัน มีการดำเนินชีวิตแบบเรียบง่าย นอกจากเขาได้คำตอบแทนเป็นรายเดือนซึ่งไม่มากมายอะไร เขายังช่วยกันทำร้านค้า มีโรงเรือนเพาะชำ เล็ก ๆ ที่จัดจำหน่ายพันธุ์ชมพู แด และมะรุม ที่ปลูกอยู่ทั่ว

บริเวณโรงเรียน ทำให้มีรายได้ใช้จ่าย จากที่เห็นวันนี้ทำให้อยากมีบ้านและทิวทัศน์สวยงามร่มรื่น คงจะมีความสุขมากในชีวิตที่เรียบง่ายแบบนี้ ...” (นักเรียนคนที่ 7, บันทึก, 27 ตุลาคม 2553)

“...โรงเรียนกาสรกสิวิทย์เป็นเหมือนแหล่งการเรียนรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรและการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงตามแนวพระราชดำรินั้นเอง ความจริงแล้วโรงเรียนกาสรกสิวิทย์ไม่ใช่เฉพาะโรงเรียนสอนควายเท่านั้น ยังเป็นโรงเรียนสำหรับสอนคนให้ใช้ชีวิตคุ้นเคยอยู่กับควาย ให้เห็นความสำคัญของวิถีชีวิตดั้งเดิม เป็นการพัฒนาการใช้แรงงานโดยต่างคนต่างอาศัยกันแทนการใช้พลังงานซึ่งก่อให้เกิดการสิ้นเปลืองและเป็นพิษโดยสิ้นเชิง เป็นการเรียนรู้วัฒนธรรมของคนสมัยโบราณ ซึ่งกว่าจะได้กินข้าวนั้นต้องผ่านพิธีกรรมต่าง ๆ มากมาย เช่น พิธีแรกนาสู่ขวัญข้าว สู่ขวัญควาย แสดงให้เห็นถึงการรู้คุณค่าของสิ่งต่าง ๆ ที่ทำให้เรามีกิน มีใช้นอกจากการทำนาแล้วมีการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ เช่นการปลูกหญ้าแฝกรอบสระน้ำ การปลูกพืชตามคันนา เป็นการใช้พื้นที่ ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ปลูกพืชผักสวนครัว ก็สามารถกินได้ไม่ต้องซื้อ เหลือก็นำไปขายได้ เช่น ดอกแค ผักต่าง ๆ ต้นกล้าพืช ลุงแดงยังบอกอย่างบ้านดินเนี่ย ส่วนใหญ่คนมีเงินจะนำไปตัดแปลงเป็นบ้านพักผ่อน ตกอากาศส่วนตัว ทั้งช่วยประหยัดและอยู่ได้นานเป็นร้อยปี ในความเห็นของฉัน หากคนส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับหลักการเศรษฐกิจพอเพียง ประเทศชาติก็จะมีพัฒนามากขึ้น...” (นักเรียนคนที่ 17, บันทึก, 27 ตุลาคม 2553)

3. ข้อมูลจากการจดบันทึกของนักเรียน การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มครูที่ปรึกษาผู้ปกครองและนักเรียน หลังการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

3.1 นักเรียนมีคุณลักษณะตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านความมีเหตุผล

3.1.1 การรู้เหตุและผล

3.1.1.1 นักเรียนรวบรวมข้อมูลและวางแผนก่อนลงมือทำงานใด ๆ

พบว่านักเรียนรวบรวมข้อมูลและวางแผนก่อนลงมือทำงานใด ๆ โดยจะมีการวางแผนการทำงานก่อนล่วงหน้า ศึกษาหาข้อมูล ในหนังสือหรือในอินเทอร์เน็ต คิดวิเคราะห์สังเคราะห์เรื่องราวต่าง ๆ และคิดอย่างมีเหตุมีผล ร่วมกันตัดสินใจ และจดบันทึกสิ่งที่ทำ

“...การวางแผนในการทำงานก็คือ ถ้าได้รับงานจากอาจารย์ก็จะวางแผนการทำงานก่อนคือถ้าเป็นงานกลุ่มก็จะแบ่งงานกันช่วยกันหาข้อมูลเพื่อให้งานออกมาดี...” (นักเรียนคนที่ 2, สัมภาษณ์, 24 พฤศจิกายน 2553)

“...หาข้อมูลในหนังสือหรือในอินเทอร์เน็ตในเรื่องที่สนใจว่าจะทำเรื่องอะไรแล้วก็ลงมือทำ...” (ผู้ปกครองคนที่ 1, สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2554)

“...นักเรียนมีการเก็บรายละเอียด วางแผน การคิดวิเคราะห์สังเคราะห์เรื่องราวต่าง ๆ และคิดอย่างมีเหตุมีผลก่อให้เกิดความมั่นใจในตัวเองสูง และมีการจดบันทึกข้อมูลที่วางแผน...” (ครูที่ปรึกษาคนที่ 4, สัมภาษณ์, 13 มกราคม 2554)

3.1.1.2 นักเรียนมีเหตุผลในการตัดสินใจเลือกกระทำหรือไม่กระทำการใด ๆ พบว่า นักเรียนมีเหตุผลในการตัดสินใจเลือกกระทำหรือไม่กระทำการใด ๆ โดยด้านการใช้จ่าย นักเรียนได้ตรงว่าอันไหนสมควร อันไหนไม่สมควร ถ้าซื้อมาแล้วจะใช้ได้นานหรือเปล่า ซื้อแต่ของที่จำเป็น ต้องมีคุณค่าและคิดถึงประโยชน์ใช้สอยก่อน นักเรียนสามารถเลือกคบเพื่อนโดยพิจารณาว่าควรคบเพื่อนที่ดี ไม่ทำตามเพื่อนในสิ่งที่ไม่ดี

“...ก่อนเข้าร่วม โครงการ จะไม่นึกถึงการใช้จ่ายสักเท่าไร ว่าเงินที่ได้มาจากผู้ปกครองเอามาจากไหนมาได้ยังไง มีหน้าที่ข้อกิจซึ่งสามารถทำให้เป็นเหตุของความยากจนได้ หลังการเข้าร่วมโครงการพัฒนา มีการใช้จ่ายที่ลดลงมากขึ้น มีความได้ตรงกว่าเดิม ว่าอันไหนสมควร อันไหนไม่สมควรและประหยัดลง มีการเก็บสะสมเงินไว้เป็นหลักฐานของชีวิต รู้จักประหยัด และสามารถอดทนต่อสิ่งที่ต้องการได้...” (นักเรียนคนที่ 22, บันทึก, 12 ตุลาคม 2553)

“...การปฏิบัติตนของนักเรียนที่แสดงว่าเชื่อฟังและปฏิบัติตามที่แม่บอก เช่น อยากได้โทรศัพท์แต่แม่บอกว่ายังไม่จำเป็น ให้โตกว่านี้ก่อน เดี่ยวบิดเทอมจะซื้อให้ เขาก็รอ ก็แสดงว่าเป็นคนมีเหตุผล...” (ผู้ปกครองคนที่ 21, สัมภาษณ์, 19 ธันวาคม 2553)

“...การคบเพื่อน เขาจะคบเพื่อนได้ทุกคน ถึงแม้ว่าเพื่อนจะเป็นอย่างไร เพราะเข้าใจว่าทุกคนต่างมาจากคนละที่ละทางนิสัยใจคอก็ต้องต่างกันเป็นธรรมดา จะเลือกคิดและทำแต่สิ่งที่ดี ถ้าหากเพื่อนทำไม่ถูกเขาจะเตือนเป็นบางครั้ง...” (ครูที่ปรึกษาคนที่ 3, สัมภาษณ์, 9 มกราคม 2554)

3.1.1.3 นักเรียนปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียนอย่างเคร่งครัด

พบว่านักเรียนปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียนอย่างเคร่งครัด โดยแต่งกายถูกระเบียบ ทำตัวอยู่ในกฎระเบียบเสมอ ตัดผม ไม่โดดเรียน เข้าเรียนตรงเวลา เข้าเรียนและร่วมกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ ไม่เล่นการพนัน ไม่เสพหรือขายยาเสพติด เชื่อฟังคำสอนของครู ปฏิบัติตามกฎหมาย กฎจราจร ไม่ทิ้งขยะในที่สาธารณะ ส่งงานตรงเวลา กวาดถนน ใช้กระเป๋าของโรงเรียน ตั้งใจเรียน ทำงานที่ได้รับมอบหมายด้วยความตั้งใจ มีวินัยในตนเอง และใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์

“...การรักษากฎระเบียบต่าง ๆ ในโรงเรียนและในสังคม ต้องทำเป็นอย่างยิ่ง เพราะเราต้องอาศัยอยู่ร่วมกัน โดยการปฏิบัติตาม เช่น ไม่เล่นการพนัน ไม่เสพหรือขายยาเสพติด ไม่โดดเรียน ...” (นักเรียนคนที่ 16, สัมภาษณ์, 15 ธันวาคม 2553)

“...ปฏิกิริยาคนต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี คือทำตามกฎที่ทางโรงเรียนวางไว้ทุกเรื่อง เช่น เรื่องผม กระโปรง ส่วนเรื่องโทรศัพท์ก็ขออนุญาตฝ่ายปกครองเพราะจำเป็นจริง ๆ เป็นห่วงเขา แต่ก็ไม่ค่อยได้โทรหอกครับ...” (ผู้ปกครองคนที่ 7, สัมภาษณ์, 4 ธันวาคม 2553)

“...นักมีความเสียสละในการทำเวรความสะอาด ไม่มาสายเวลามีเวรประจำ สักดาห์ในการทำความสะอาด เข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียนเสมอ...” (ครูที่ปรึกษาคนที่ 2, สัมภาษณ์, 13 มกราคม 2554)

3.1.1.4 นักเรียนทำงานด้วยความรอบคอบเสมอ

พบว่านักเรียนทำงานด้วยความรอบคอบเสมอ โดยตรวจสอบความถูกต้องของงานก่อนส่ง หรือตรวจสอบข้อมูลให้ถูกต้อง ระวังการรั่วไหลของไฟฟ้า เมื่อจะทำสิ่งใดจะเตรียมความพร้อมล่วงหน้า และมีความระมัดระวังในการใช้ยานพาหนะ

“...หนูขึ้นรถประจำทางมาทุกวัน เวลาขึ้นลงรถก็ระวัง ก่อนลงก็ต้องมองซ้าย มองขวาก่อนก้าวลงจากรถ...” (นักเรียนคนที่ 2, สัมภาษณ์, 24 พฤศจิกายน 2553)

“...หากมีงานชิ้นหนึ่งให้ทำเขาก็จะคิดก่อนทำงาน จากนั้นก็จะวางแผนการทำงานเมื่อทำงานเสร็จแล้ว ก็จะตรวจสอบความถูกต้องของงานก่อนส่ง ในเรื่องความรอบคอบในการทำงานเขาจะแน่ใจ ทำความเข้าใจ ทำในสิ่งที่ถูกต้อง จะคิดในสิ่งที่ตนเองคิดดีแล้วก่อนลงมือทำ...” (ผู้ปกครองคนที่ 17, สัมภาษณ์, 19 ธันวาคม 2553)

“...ผมเป็นคนที่มีความรอบคอบ เก็บรายละเอียดต่าง ๆ ที่มีแล้วค่อยสรุปเป็นประเด็น ๆ และยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นด้วย เพราะในชีวิตจริง ๆ จะต้องอยู่กับผู้อื่น ๆ อีก...” (ครูที่ปรึกษาคนที่ 4, สัมภาษณ์, 9 ธันวาคม 2553)

3.1.1.5 นักเรียนกำหนดตารางเวลาก่อนเสมอว่าจะทำอะไรเวลาใด

พบว่านักเรียนกำหนดตารางเวลาก่อนเสมอว่าจะทำอะไรเวลาใดโดยส่วนใหญ่วางแผนคร่าว ๆ ว่าทำอะไรก่อนหลัง โดยเขียนเป็นข้อ ๆ ไว้ในสมุดโน้ตเล่มเล็ก เช่น เรื่องเรียน เรื่องสอบ หรือต้องทำรายงาน นักเรียนกำหนดการทำงานและเวลาเรียนในแต่ละวัน จดบันทึกว่าจะทำอะไร ตอนไหน จดบันทึกการทำงาน และงานที่ได้รับมอบหมาย ถ้าเป็นงานที่ใช้เวลาต่อเนื่องนักเรียนจะทำเป็นตารางอย่างชัดเจน เช่น การนัดหมาย ตารางเรียนแต่ละวัน ตารางสอบ นอกจากนั้นนักเรียนยังได้บันทึกความจำในโทรศัพท์

“...เวลาว่าง มีการนัดหมาย จะไปเที่ยวไหนหรือจะทำอะไรในวันหยุด ผมจะกำหนดตารางเวลาโดยการเขียนไว้ในสมุดโน้ตเล่มเล็กทุกครั้ง...” (นักเรียนคนที่ 21, สัมภาษณ์, 22 ธันวาคม 2553)

“...วิธีการจัดการเรียนและแบ่งเวลาในการเรียน โดยส่วนมากจะทำการบ้าน และอ่านหนังสือในตอนเย็นหลังจากที่อาบน้ำและทานข้าวเรียบร้อยแล้ว และจะทบทวนบทเรียนเป็นประจำ...” (ผู้ปกครองคนที่ 7, สัมภาษณ์, 4 ธันวาคม 2553)

“...นักเรียนชอบบันทึกในโทรศัพท์เสมอ ไว้เตือนความจำ เหมือนมีคนคอยบอก...” (ครูที่ปรึกษาคนที่ 2, สัมภาษณ์, 13 มกราคม 2554)

3.1.1.6 ในการกระทำสิ่งใดก็ตาม นักเรียนจะคำนึงถึงผลที่จะตามมาเสมอ

พบว่าในการกระทำสิ่งใดก็ตาม นักเรียนจะคำนึงถึงผลที่จะตามมาเสมอ โดยใช้เงินใช้อย่างพอดีไม่เกินตัว เพื่อไม่ให้เดือดร้อน คำนึงความปลอดภัยของตนเอง คำนึงถึงผลของการขาดเรียนหรือไม่ตั้งใจเรียน เลือกใช้วิธีในการทำงาน ระมัดระวังในการใช้เครื่องใช้ไฟฟ้า คำนึงถึงผลของการคบเพื่อน การเลือกซื้อสิ่งของเครื่องใช้ตามความเหมาะสมกับฐานะของตน และความจำเป็นจริง

“...อย่างการทำการบ้าน ถ้าตั้งใจทำด้วยตัวเอง ก็ทำให้เราเข้าใจงานที่เราทำและจำได้นาน พอถึงเวลาสอบก็ทำได้...” (นักเรียนคนที่ 6, สัมภาษณ์, 8 ธันวาคม 2553)

“...เรื่องการใช้เงินคือ ในการใช้เงินรายเดือนนั้นจะต้องใช้อย่างพอดี และพยายามใช้ให้พอทั้งเดือนจะทำให้เราไม่เดือดร้อน ไม่เช่นนั้นอาจจะต้องยืมคนอื่น หรือเป็นหนี้สินก็ได้...” (นักเรียนคนที่ 15, สัมภาษณ์, 1 ธันวาคม 2553)

“...ในการทำอะไรก็ตามจะคิดถึงผลที่จะตามมา เหมือนตอนออกจากบ้านเขาก็จะตรวจตราว่าถอดปลั๊กออกหรือยัง อาจทำให้เกิดไฟไหม้ได้...” (ผู้ปกครองคนที่ 11, สัมภาษณ์, 13 พฤศจิกายน 2553)

“...ไม่ขาดเรียน ไม่ไปโรงเรียนสาย ผลที่จะได้รับคือ การเรียนดี ครูไม่ตำหนิ หรือไม่โดนทำโทษ...” (ครูที่ปรึกษาคนที่ 4, สัมภาษณ์, 23 พฤศจิกายน 2553)

3.1.1.7 นักเรียนวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างมีเหตุผล พบว่านักเรียนบอกสาเหตุของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นบอกข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ต่าง ๆ

“...ที่ผ่านมามีต้องมาแก้ปัญหา เพราะสอบวิชาคณิตศาสตร์ได้คะแนนน้อย เพราะเราไม่ชอบเรียนคณิตศาสตร์ จึงไม่ค่อยอ่านหนังสือวิชานี้ การบ้านก็ไม่อยากทำ ไม่อยากเข้าเรียน พอสอบก็ทำไม่ได้ คะแนนระหว่างภาคก็น้อย...” (นักเรียนคนที่ 7, บันทึก, 8 ธันวาคม 2553)

“...เช่นดูว่า ถ้าเราจะทำอะไรสักอย่างหนึ่ง จะกระทบกระเทือนใครบ้าง ทำให้คนอื่นเดือดร้อนไหม...” (ผู้ปกครองคนที่ 10, สัมภาษณ์, 18 ธันวาคม 2553)

“...นักเรียนจะวิเคราะห์ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ก็จะคิดว่าเกิดจากเหตุอะไร จริงเท็จอย่างไร เป็นเพราะอะไรถึงเกิดขึ้น...” (ครูที่ปรึกษาคนที่ 2, สัมภาษณ์, 13 พฤศจิกายน 2553)

3.1.2 การมีเหตุผลเชิงวิทยาศาสตร์

3.1.2.1 นักเรียนใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ในการทำงาน

พบว่านักเรียนใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ในการทำงาน โดย กำหนดปัญหา การสร้างสมมติฐาน การเก็บรวบรวมข้อมูลจากสื่อต่าง ๆ แล้ววิเคราะห์และสรุปผลการทำงาน ส่วนกิจกรรมที่ทำได้แก่ โครงงานบูรณาการ รู้จักคิดก่อนทำ ศึกษาหาวิธี แนวทาง และรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ทำการทดลองก่อนที่จะตัดสินใจในสิ่งต่าง ๆ และใช้กระบวนการแก้ปัญหา

“...ได้ทำงานกลุ่มที่ได้รับมอบหมาย มีการวางแผนแบ่งงาน และแลกเปลี่ยนความรู้กัน วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาทำงานร่วมกัน สรุปข้อมูล ประเมินผล ได้ความสามัคคีร่วมมือ ได้เรียนรู้ซึ่งกันและกัน...” (นักเรียนคนที่ 11, สอนทนากลุ่ม, 12 กุมภาพันธ์ 2554)

“...คิดก่อนทำ ศึกษาหาวิธี แนวทางและรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ก่อนตัดสินใจ มีความคิดสร้างสรรค์ ชอบคิดเมนูอาหารใหม่ ๆ เสมอ...” (ผู้ปกครองคนที่ 2, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2553)

“...นักเรียนสามารถแก้ปัญหาด้านการเรียนและวางแผนการทำงานอย่างเป็นขั้นตอน ทำให้ผลงานของนักเรียนและของกลุ่มออกมาอย่างเรียบร้อยถูกต้อง และส่งงานตรงเวลา...” (ครูที่ปรึกษาคนที่ 1, สอนทนากลุ่ม, 12 กุมภาพันธ์ 2554)

3.1.2.2 นักเรียนตัดสินใจของเพื่อนเมื่อคบไปแล้วนาน ๆ

พบว่านักเรียนตัดสินใจของเพื่อนเมื่อคบไปแล้วนาน ๆ โดยใช้วิธีการสังเกต การกระทำ แต่อย่างไรก็ตาม ถ้าเพื่อนทำผิด นักเรียนจะเตือน พยายามยอมรับและปรับตัวเข้าหาเพื่อน

“...ครับ คบไปนาน ๆ แล้วสังเกตว่าเขาเป็นอย่างไร ถ้าเขาทำผิดก็จะเตือน ถ้าเตือนแล้วแล้วไม่ฟังก็จะเลิกคบ เพราะถ้าคบต่อไปผลที่ออกมาเราก็อาจจะพลอยเสียไปด้วย...” (นักเรียนคนที่ 21, สัมภาษณ์, 22 ธันวาคม 2553)

“...เขาจะดูนิสัยเพื่อน เมื่อได้คุยกับคนคนนั้นและเมื่อเห็นการกระทำของคนนั้น ก็จะตัดสินใจคบเป็นเพื่อน ...” (ผู้ปกครองคนที่ 6, สัมภาษณ์, 4 ธันวาคม 2553)

“...เมื่อคบกันแล้วสิ่งไหนที่เพื่อนทำผิดก็ปฏิบัติตาม ถ้าเขาทำไม่ฉันนักเรียนก็ตักเตือนเพื่อน...” (ครูที่ปรึกษาคนที่ 8, สัมภาษณ์, 13 มกราคม 2554)

3.1.2.3 นักเรียนมักจะคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ อยู่เสมอ

พบว่านักเรียนมักจะคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ อยู่เสมอโดยประดิษฐ์สิ่งของจากวัสดุเหลือใช้ สืบค้นหาวิธีและตัวอย่างจากอินเทอร์เน็ต หรือดัดแปลงจากสิ่งที่วางขาย วาดรูป ทำให้นักเรียนได้รับรางวัลและมีรายได้เพิ่ม

“...ก็คิดสร้างสรรค์โดยการทำรองเท้าแตะจากของใช้แล้วด้วยคะ (หญิงเอาตัวอย่างรองเท้าแตะ หุ้มด้วยเศษผ้า ผูกโบว์น่ารัก มาให้เพื่อนดู) ..ข้างในนี้เป็นรองเท้าแตะพื้นยาง คู่เก่าคะ...” (นักเรียนคนที่ 9, สัมภาษณ์, 24 พฤศจิกายน 2553)

“...เมย์ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ดีมาก กล้าคิด และกล้าทำ กล้าพูดเสนอความคิดก่อนคนอื่นในชั้นเรียน จะประดิษฐ์สิ่งของจากวัสดุเหลือใช้ คราวก่อนประกวดประดิษฐ์ชุดริยูสจากมุ้งเก่าได้รับรางวัล แถมกล้าเดินแบบเองด้วย...” (ผู้ปกครองคนที่ 10, สัมภาษณ์, 18 ธันวาคม 2553)

“...นักเรียนสามารถคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ อยู่เสมอ เช่น ออกแบบรูปเล่มประดิษฐ์ชิ้นงาน ทำโครงงานเรื่องแปลกใหม่...” (ครูที่ปรึกษาคนที่ 5, สนทนากลุ่ม, 12 กุมภาพันธ์ 2554)

3.1.2.4 นักเรียนตรวจสอบผลการทำงานอย่างเป็นระบบ

พบว่านักเรียนตรวจสอบผลการทำงานอย่างเป็นระบบโดยตรวจคำตอบกับเพื่อน โดยการแลกเปลี่ยน หรือพูดคุย จดบันทึกผลการทำงาน ตรวจสอบก่อนส่งครูและสรุปผลงานที่ทำว่ามีข้อดี ข้อเสียอย่างไร

“...ตรวจความถูกต้องของงาน ก่อนการนำไปส่ง เช่น รายงาน จะดูว่ามีองค์ประกอบครบไหม ข้อมูลพอเพียงไหม เลขหน้า การสะกด การอ้างอิงหรือบรรณานุกรมครบถ้วนถูกต้อง...” (นักเรียนคนที่ 17, สัมภาษณ์, 15 ธันวาคม 2553)

“...ก็ใช้เวลาทำงานอะไรเสร็จเราก็จะตรวจสอบว่ามันดีไม่ผิดหรือมีข้อแก้ไขอะไรบ้าง...” (ผู้ปกครองคนที่ 19, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2553)

“...นักเรียนจดบันทึกและสรุปผลงานที่ทำ...” (ครูที่ปรึกษาคนที่ 4, สัมภาษณ์, 9 ธันวาคม 2553)

3.1.2.5 นักเรียนก่อนตัดสินใจเลือกสิ่งใด ๆ มักจะหาหลักฐานความจริงก่อน

พบว่าก่อนตัดสินใจเลือกสิ่งใด ๆ นักเรียนมักจะหาหลักฐานความจริงก่อนเสมอ โดยเลือกซื้อสิ่งของ จะดูราคา คุณภาพ ตรวจสอบข้อมูลข่าวสาร จากสื่อต่าง ๆ ก่อนทำให้นักเรียนได้รับข่าวสารที่เป็นจริง ทดลองทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง และสอบถามผู้รู้เพื่อน ครูหรือผู้ปกครอง หรือบุคคลที่น่าเชื่อถือ

“...อย่างการซื้อของ เวลาใครบอกว่าของยี่ห้อไหนดีจะต้องขอดูก่อนเสมอว่าดีจริงหรือไม่ อ่านสรรพคุณ ส่วนผสม ดูราคาว่าเหมาะสมไหม...” (นักเรียนคนที่ 7, สัมภาษณ์, 8 ธันวาคม 2553)

“...แว่นเชือกคนยาก ไม่หลงเชื่อใครง่าย ๆ จะพยายามหาข้อมูลจากสื่อต่าง ๆ ก่อน ทำให้นักเรียนได้รับข่าวสารที่เป็นจริง ...” (ผู้ปกครองคนที่ 2, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2553)

“...นักเรียนมักตัดสินใจจากการสังเกต และสืบค้นข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ และนำข้อมูลที่ได้ตรงกันมาเลือกตัดสินใจ...” (ครูที่ปรึกษาคนที่ 3, สัมภาษณ์, 20 มกราคม 2554)

3.1.2.6 ก่อนตัดสินใจซื้อสิ่งใดนักเรียนจะตรวจสอบจากสื่อหลายชนิด

พบว่าก่อนตัดสินใจซื้อสิ่งใดนักเรียนจะตรวจสอบจากสื่อหลายชนิด โดยตรวจสอบจากสื่อโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ บุคคลที่น่าเชื่อถือ จากอินเทอร์เน็ต ครู ผู้ปกครอง จนได้ข้อมูลที่ตรงกัน นักเรียนจึงจะตัดสินใจซื้อ

“...อย่างเช่นคุณโฆษณาจะต้องดูอย่างหลายรอบ แล้วลองคิดว่าใช่จริงหรือเปล่า...” (นักเรียนคนที่ 7, สัมภาษณ์, 4 ธันวาคม 2553)

“...ดูก่อนว่าน่าเชื่อถือมากแค่ไหน ไม่เชื่อหรือไว้ใจอะไรง่าย ๆ ชอบถามและดูจากทีวี วิดีโอ หนังสือพิมพ์บ้าง ในอินเทอร์เน็ตบ้าง ว่าจริงอย่างที่พูดหรือเปล่า...” (ผู้ปกครองคนที่ 11, สัมภาษณ์, 13 พฤศจิกายน 2553)

“...ก่อนที่เราจะซื้อสิ่งใดเขาก็จะหาความจริงจากคนรอบข้างที่น่าเชื่อถือ...” (ครูที่ปรึกษาคนที่ 8, สัมภาษณ์, 19 ธันวาคม 2553)

3.1.2.7 นักเรียนยอมรับความคิดเห็นของคนอื่นเสมอ

พบว่านักเรียนยอมรับความคิดเห็นของคนอื่นเสมอโดยใช้หลักประชาธิปไตยในการออกความเห็น จะพิจารณาความเป็นไปได้ ไม่เอาความคิดของตนเองเป็นหลัก บางครั้งตัวเองอาจจะไม่เห็นด้วยกับความคิดของเพื่อนแต่ถ้าคนส่วนใหญ่เห็นด้วย ก็จะยอมรับฟังและปฏิบัติตาม

“...หากเราคิดชอบอะไรหรืออยากได้อะไร เราก็ควรจะดูก่อนว่าเขาชอบด้วยกับเราหรือเปล่า หากเราชอบแต่เขาไม่ชอบ เราก็อาจมีปัญหากัน เราก็ควรรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นก่อนเสมอ ไม่ควรเอาแต่ความคิดของเราเป็นใหญ่...” (นักเรียนคนที่ 4, สนทนากลุ่ม, 12 กุมภาพันธ์ 2554)

“...ในการทำงานร่วมกับผู้อื่นไม่ค่อยมีปัญหา ยอมรับยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นด้วย ช่วยเหลือผู้อื่น มีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมายเสมอ...” (ผู้ปกครองคนที่ 4, สทนากลุ่ม, 12 กุมภาพันธ์ 2554)

“...นักเรียนเป็นคนที่ยอมรับความคิดเห็นของเพื่อน ๆ ก่อนที่จะมีการตัดสินใจทำงานเป็นกลุ่ม...” (ครูที่ปรึกษาคนที่ 1, สทนากลุ่ม, 12 กุมภาพันธ์ 2554)

3.2 นักเรียนมีคุณลักษณะตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านความพอประมาณ

3.2.1 การไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

3.2.1.1 นักเรียนไม่นำสิ่งของหรือผลงานของผู้อื่นมาเป็นของตน

พบว่านักเรียนไม่นำสิ่งของหรือผลงานของผู้อื่นมาเป็นของตนโดยไม่ลักขโมยของผู้อื่น ไม่หยิบจับหรือใช้อุปกรณ์ของเพื่อนก่อนได้รับอนุญาต ไม่ลอกงานเพื่อน ทำงานต่าง ๆ ด้วยตัวเอง เมื่อมีใครลืมนำของไว้จะนำส่งเจ้าของ

“...ไม่ยืมของของคนอื่นมาเป็นของตัวเองอยู่แล้ว เมื่อเขาลืมทิ้งไว้ ผมก็จะเอาไปคืนเจ้าของ...” (นักเรียนคนที่ 21, สัมภาษณ์, 22 ธันวาคม 2553)

“...เขาจะไม่ไปหยิบจับของคนอื่น และไม่วุ่นวายกับของคนอื่นถึงแม้ว่าเขาอยากได้ก็ตาม ทำให้สบายใจ...” (ผู้ปกครองคนที่ 24, สัมภาษณ์, 14 พฤศจิกายน 2553)

“...ไม่หยิบของของคนอื่นหรือเอาของคนอื่น และไม่ลอกงานเพื่อน...” (ครูที่ปรึกษาคนที่ 2, สัมภาษณ์, 2 ธันวาคม 2553)

3.2.1.2 นักเรียนระมัดระวังคำพูดเพื่อไม่ให้กระทบกระเทือนใจผู้อื่น

พบว่า นักเรียนระมัดระวังคำพูดเพื่อไม่ให้กระทบกระเทือนใจผู้อื่นโดยระมัดระวังในการใช้คำพูด กริยา ท่าทางกับผู้อื่นเสมอ มีความเกรงใจ ไม่พูดหยาบคาย ไม่พูดส่อเสียดประชดประชัน ไม่พูดจาใส่ร้ายใคร ไม่พูดจาก้าวร้าวหรือนินทาผู้อื่น พูดก็ให้กำลังใจเพื่อน และจะขอโทษถ้าทำให้คนอื่นเสียใจหรือกระทบกระเทือนใจ

“...เวลาพูดกับเพื่อน เราก็จะระวังคำพูด ไม่ให้เพื่อนเสียใจ บางครั้งก็ให้กำลังใจเพื่อนที่เขาเรียนไม่เข้าใจ หรือถูกต่อว่า...” (นักเรียนคนที่ 21, สัมภาษณ์, 22 ธันวาคม 2553)

“...อืพูดจากับทุกคนดี ไม่พูดจาใส่ร้ายใคร ไม่ขัดแย้งกับใคร (ผู้ปกครองคนที่ 5, สัมภาษณ์, 24 พฤศจิกายน 2553)

“...นักเรียนพูดจาสุภาพ อ่อนน้อม ไม่ทำให้คนอื่นกระทบกระเทือน พูดจาระมัดระวังคำพูด...” (ครูที่ปรึกษาคนที่ 3, สัมภาษณ์, 20 มกราคม 2554)

3.2.1.3 นักเรียนช่วยเหลือผู้อื่น

พบว่า นักเรียนช่วยเหลือเอื้อเฟื้อผู้อื่น มีความสุขที่ได้ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อบุคคลอื่น โดยการแบ่งปันอาหารและสิ่งของ ทำบุญบริจาคทรัพย์สินช่วยเหลือผู้ที่ด้อยกว่าหรือผู้ป่วย เสียสละความสุขความสะดวกของตนเองให้คนอื่นก่อน ช่วยเหลืองานส่วนรวม เช่น หมู่บ้าน งานวัดหรือกิจกรรมภายในชุมชนที่นักเรียนอาศัยอยู่ ให้เพื่อนยืมสิ่งของ อุปกรณ์การเรียน ช่วยอธิบายบทเรียนที่เพื่อนไม่เข้าใจ ช่วยสอนน้อง ๆ อ่านหนังสือ ดูแลน้อง ทำงานบ้านเพื่อแบ่งเบารภาระของผู้ปกครองผู้ปกครอง

“...มีความสุขที่ได้เป็นส่วนร่วมในการช่วยเหลือคนอื่น แม้จะเป็นเพียงเล็กน้อย ๆ ก็ตาม เช่น การบริจาคเงินช่วยเหลือน้ำท่วม การบริจาคหนังสือ ...” (นักเรียนคนที่ 15, สัมภาษณ์, 1 ธันวาคม 2553)

“...ลินจะทำงานกลุ่มได้ดี เพราะจะเต็มที่ในการเข้าร่วมกิจกรรม บางครั้งถ้าต้องทำงานในวันหยุด จะให้พ่อ - แม่ไปส่งที่บ้านเพื่อน หรือที่โรงเรียน หรือบางครั้งลินจะอาสาทำเอง ชอบช่วยเหลือน้อง จะตามพ่อไปโรงเรียน หรือตามแม่แล้วไปช่วยน้องอ่านหนังสือ เล่นนิทาน ให้น้องฟัง ชอบเล่นกับเด็ก ๆ ...” (ผู้ปกครองคนที่ 1, สัมภาษณ์, 2 ธันวาคม 2553)

“...แว่น ชอบช่วยเหลือผู้ที่ด้อยกว่าตนเอง ช่วยเพื่อน พ่อแม่ ครูอาจารย์ ทำงาน ถือของ เสียสละที่นั้งบนรถเมย์ให้กับคนชรา...” (ครูที่ปรึกษาคนที่ 4, สัมภาษณ์, 9 ธันวาคม 2553)

3.2.1.4 นักเรียนเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

พบว่า นักเรียนเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวมโดยการอาสาเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนและชุมชน เช่น การทำความสะอาด การกำจัดลูกน้ำยุงลาย การร่วมกิจกรรมวันสำคัญ แบ่งปันสิ่งของของตนเองให้เพื่อนและบุคคลอื่น ช่วยเหลืองานบ้าน ให้ความร่วมมือในการทำงานกลุ่มด้วยความเต็มใจ และประสบผลสำเร็จ

“...มักจะช่วยเหลือส่วนรวม เช่น มีการทำความสะอาดหมู่บ้าน ทุก ๆ วันสำคัญ ก็จะช่วยเก็บขยะและกวาดถนนตามซอย และช่วยเก็บขยะในตอนที่ตลาดเล็ก ...” (นักเรียนคนที่ 9, สัมภาษณ์, 24 พฤศจิกายน 2553)

“...การปฏิบัติตนของน้องเกศ คือ ทำประโยชน์ให้สังคมในหมู่บ้านของตนเอง โดยการสมัครเป็น อสม.จิ๋วของหมู่ 14 ช่วยย่อเอกสารตรวจลูกน้ำยุงลายในเขตละแวกบ้าน โดยทำทุกเดือน เดือนละ 1-2 ครั้ง โดยเฉพาะหน้าฝน ยุงจะเยอะมาก และเมื่อตรวจพบเขาก็จะบอกเจ้าของบ้านให้ถายน้ในโอ่ง หรือเอาปลาหางนกยูงไปใส่โอ่งให้...” (ผู้ปกครองคนที่ 24, สัมภาษณ์, 14 พฤศจิกายน 2553)

“...เขาจะช่วยงานหรือกิจกรรมของห้องทุกครั้งและทำอย่างสม่ำเสมอ ทำให้

เป็นที่ยอมรับของเพื่อน ๆ...” (ครูที่ปรึกษาคนที่ 3, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2553)

3.2.1.5 นักเรียนยินดีให้ความร่วมมือในการทำงานกลุ่มเสมอ

พบว่า นักเรียนยินดีให้ความร่วมมือในการทำงานกลุ่มเสมอโดยยินดีทำงานที่ได้รับมอบหมาย ไม่เห็นแก่ตัว ให้ความร่วมมือในการทำงานกลุ่มด้วยความเต็มใจเต็มความสามารถ รู้สึกมีความสุข ทุกคนมีความช่วยเหลือต่อกัน ทุกคนจะมีความเอื้อเฟื้อและแบ่งปันต่อกัน ไม่เอาเปรียบกัน มีความสามัคคี และมีความรักใคร่ปรองดองกันดี

“...ยินดีทุกครั้ง ถ้าเราช่วยสิ่งหนึ่งไม่ได้ ก็ทำในสิ่งที่เราทำได้...” (นักเรียนคนที่ 23, สัมภาษณ์, 5 มกราคม 2554)

“...เขาจะช่วยเหลือเท่าที่จะทำได้ ตัวเองถนัดและทำจนสุดความสามารถ...” (ผู้ปกครองคนที่ 4, สัมภาษณ์, 27 พฤศจิกายน 2553)

“...นักเรียนจะเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มและช่วยเหลือเพื่อนเท่าที่ตนทำได้เสมอ ทำให้เป็นที่ไว้วางใจต่อเพื่อน ๆ ...” (ครูที่ปรึกษาคนที่ 5, สัมภาษณ์, 13 มกราคม 2554)

3.2.1.6 นักเรียนใช้จ่ายเงินอย่างประหยัดคอออม

พบว่านักเรียนเลือกซื้อสิ่งของที่จำเป็น การซ่อมแซมสิ่งของเครื่องใช้ด้วยตัวเอง ลดค่าใช้จ่ายในการโทรศัพท์ ห่อข้าวไปรับประทานที่โรงเรียน ปลูกผักสวนครัว แบ่งเงินค่าใช้จ่ายที่ได้รับจากผู้ปกครอง หยอดกระปุกออมสิน รวมทั้งการฝากธนาคาร

“...การจัดการเรื่องค่าใช้จ่ายด้านการเรียน โดยจะนำเงินที่หยอดคอออมสินไว้มาซื้ออุปกรณ์การเรียนต่าง ๆ ด้วยตนเอง และใช้อย่างคุ้มค่า ซ่อมแซมสิ่งของเครื่องใช้เป็นบางครั้ง ...” (นักเรียนคนที่ 10, บันทึก, 15 ธันวาคม 2553)

“...ไม่ไปสร้างความเดือดร้อน ประหยัดและคอออมทำโดยจะแบ่งเงินไว้หยอดกระปุกออมสินทุกวัน มีบัญชีเงินฝาก...” (ผู้ปกครองคนที่ 10, สัมภาษณ์, 24 พฤศจิกายน 2553)

“...นักเรียนได้ฝากเงินกับธนาคารโรงเรียน ประหยัดเงินในการซื้อของรับประทาน เช่น ซื้อแค่พออิ่ม และไม่เหลือทิ้ง ห่อข้าวมากินที่โรงเรียนกับเพื่อน ประหยัดค่าใช้จ่ายในเรื่องของโทรศัพท์ คือ โทรที่จำเป็น ประหยัดด้านเครื่องใช้ส่วนตัวมากขึ้น ใช้แค่พอดี พอประมาณ ทำบัญชีรายรับรายจ่าย ทำให้รู้ว่าใช้เงินไปกับสิ่งใดบ้าง ...” (ครูที่ปรึกษาคนที่ 5, สอนทนากลุ่ม, 12 กุมภาพันธ์ 2554)

3.2.1.7 นักเรียนใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างประหยัดและคุ้มค่า

พบว่านักเรียนใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างประหยัดและคุ้มค่า โดยใช้น้ำและไฟอย่างประหยัดโดยจะปิดน้ำปิดไฟเมื่อไม่ใช้ น้ำในที่ใช้ซักผ้า ล้างจานแล้วรดน้ำ

คันไม้ นักเรียนประหยัดน้ำมันในการขับขี่โดยเดินทางไปโรงเรียนพร้อมผู้ปกครอง จะดูแลรักษาอุปกรณ์การเรียนและเครื่องใช้ต่าง ๆ เป็นอย่างดีเพื่อให้ใช้ได้ยาวนาน ซ่อมสิ่งของเครื่องใช้ด้วยตนเอง เช่น หนังสือ สมุด เสื้อผ้า รองเท้า ใช้วิธีการร่อนน้ำฝนเพื่อใช้ในบ้าน ซักเสื้อผ้าของสมาชิกในบ้าน พร้อมกันและรีดผ้าครั้งละหลายชุดเพื่อประหยัดน้ำและไฟ รวมทั้งการนำวัสดุที่ใช้แล้วมาประดิษฐ์เป็นของใช้

“...ใช้ไฟคุ้มค่า ค่าน้ำค่าไฟไม่ค่อยเปลือง ช่วงหน้าฝนก็จะเก็บกักน้ำไว้ใช้ ประปาหมู่บ้านก็จ่ายเดือนละ 5 บาท การใช้มอเตอร์ไซด์ก็จะใช้ก็เมื่อแม่ให้ส่งไปทำธุระ ไม่ค่อยขี่ไปไหนโดยพลการ...” (นักเรียนคนที่ 18, บันทึก, 22 ธันวาคม 2553)

“...การใช้ทรัพยากร นักเรียนใช้น้ำ และไฟฟ้าได้คุ้มค่า โดยการปิดน้ำและไฟฟ้าหลังใช้งานทุกครั้ง และจะซ่อมสิ่งของเครื่องใช้ด้วยตนเองเป็นประจำ...” (ผู้ปกครองคนที่ 22, สัมภาษณ์, 8 มกราคม 2554)

“...โอ ต้องประหยัดคะครู ยิ่งจิบจะระวังมาก คุณอยู่เรื่อยเวลาเปิดน้ำทิ้ง เขาช่วยแม่ซัดเฟอร์นิเจอร์วันอาทิตย์ ได้เงินค่าใช้จ่ายบ้าง ไม่ซื้อของสุรุ่ยสุร่าย เอาหนังสือซื้อมาไปเย็บที่ห้องสมุด โรงเรียน เพราะเขามีบริการให้นักเรียนซ่อมหนังสือเอง มีเครื่องมือให้ ตั้งแต่เขาไปเรียนรู้วิธีการทำน้ายาล้างจาน น้ายาซักผ้า แชมพูสระผม ครีมนวดน้ำมันจากชมรม และมาใช้ที่บ้าน เขาได้มาถ่ายทอดและบอกเล่าให้แม่รู้ บอกให้แม่เก็บมะкруด มะขาม มะยม ดอกอัญชัน ซึ่งของพวกนี้ก็พอมีอยู่แถวบ้าน ถ้าหมดแล้วจะทำให้แม่ใช้ใหม่ โดยไม่ต้องเสียเงินซื้อจากตลาด เป็นสิ่งที่แม่พอใจและชอบมาก ส่วนการใช้น้ำที่บ้าน ซักผ้าก็จะซักเว้นวัน และการรีดผ้าก็จะรีดเฉพาะชุดนักเรียนรีดเว้นวันเหมือนกัน นาน ๆ ครั้งจึงจะมีรีดชุดเที่ยวบ้าง ส่วนเรื่องการใช้หลอดไฟทั้งบ้าน ลูกจะเปิดเพียงหลอดเดียวคือ ทำการบ้านก่อนนอน และเขาก็จะเป็นคนซึ่งง่วงนอนก็ไม่ค่อยได้ ไม่เกินสามทุ่มครึ่งเขาก็จะหลับแล้ว ที่บ้านไม่เคยเสียค่าไฟมาเป็นปีแล้วคะ...” (ผู้ปกครองคนที่ 11, สนทนากลุ่ม, 12 กุมภาพันธ์ 2554)

“...นักเรียนใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ช่วยปิดพัดลมและปิดไฟก่อนออกจากห้องทุกครั้ง...” (ครูที่ปรึกษาคนที่ 4, สัมภาษณ์, 9 ธันวาคม 2553)

3.2.1.8 ก่อนซื้อสิ่งของใดนักเรียนจะคิดถึงประโยชน์ใช้สอยก่อน

พบว่าก่อนซื้อสิ่งของใดนักเรียนจะคิดถึงประโยชน์ใช้สอยก่อน โดยจะซื้อสิ่งของตามความจำเป็น ก่อนซื้อจะคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอย ราคา ความเหมาะสมกับฐานะของตนเอง ไม่ซื้อของตามใจเพื่อน

“..จะซื้ออะไรก็จะคิดถึงประโยชน์ ยิ่งซื้อของที่มีราคาสูงยิ่งต้องคิดมาก ว่าคุ้มไหม จะใช้ได้นานแค่ไหน จะใช้ประโยชน์อะไรได้บ้าง...” (นักเรียนคนที่ 8, สัมภาษณ์, 8 ธันวาคม 2553)

“...เขาซื้อตามความเหมาะสมและฐานะ ไม่ฟุ้งเฟ้อ ซื้อแต่ที่จำเป็น...” (ผู้ปกครองคนที่ 18, สัมภาษณ์, 19 ธันวาคม 2553)

“...ซื้อเฉพาะของที่จำเป็นเท่านั้น เช่นอุปกรณ์การเรียน และเครื่องใช้ส่วนตัว เหมาะสมกับฐานะ ...” (ครูที่ปรึกษาคนที่ 2, สัมภาษณ์, 2 ธันวาคม 2553)

3.2.2 การพึ่งตนเองด้านการเรียน

3.2.2.1 นักเรียนใช้เวลาว่างทบทวนความรู้ที่เคยเรียนมาอย่างสม่ำเสมอ พบว่านักเรียนใช้เวลาว่างทบทวนความรู้ที่เคยเรียนมาอย่างสม่ำเสมอโดยจะใช้เวลาหลังจากทำการบ้าน วันเสาร์- อาทิตย์ และระหว่างปิดภาคเรียน เพื่อทบทวนบทเรียน ในบางครั้งจะทบทวนก่อนการสอบ รวมทั้งนักเรียนใช้เวลาก่อนนอนในการอ่านหนังสือ แต่จะมีบางวันที่นักเรียนมีการบ้านมากก็อาจจะไม่ได้อ่านหนังสือหรือทบทวนบทเรียน ส่งผลให้ทำให้ผลการเรียนของนักเรียนดีขึ้น

“...จะทบทวนบทเรียนอยู่สม่ำเสมอ แล้วจดบันทึกเนื้อหาสำคัญ เวลาปิดเทอมว่างจากช่วยงานบ้านก็อ่านหนังสือทบทวนตำราเรียน...” (นักเรียนคนที่ 3, สัมภาษณ์, 24 พฤศจิกายน 2553)

“...โดยส่วนมากนักเรียนจะทำการบ้านและอ่านหนังสือทุกวันทีกลับมาจากโรงเรียน หากพ่อและแม่ไม่อยู่ นักเรียนก็จะนำการบ้านมาทำที่หน้าบ้าน และก็ทำงานบ้านไปด้วย...” (ผู้ปกครองคนที่ 23, สัมภาษณ์, 8 มกราคม 2554)

“...นักเรียน ศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง ใช้เวลาว่างในการทบทวนตำรา ปรึกษาเพื่อน แลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือถามจากครูอาจารย์...” (ครูที่ปรึกษาคนที่ 1, สอนทบทวน, 12 กุมภาพันธ์ 2554)

3.2.2.2 นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียน

พบว่านักเรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียนโดยจะเรียนพิเศษในเวลาเย็น และวันเสาร์ อาทิตย์ อ่านหนังสือและสืบค้นหาความรู้เพิ่มเติมจากแหล่งต่าง ๆ เข้าเรียนตรงเวลา และตั้งใจเรียนอย่างสม่ำเสมอ ไม่คุยในห้องเรียน ขณะฟังครูสอนจะจดบันทึกเนื้อหา เข้าร่วมกิจกรรมกับทางโรงเรียน และมักจะติดกับเพื่อน

“...ก็กระตือรือร้น เมื่อมีงานก็จะจดบันทึก และเวลาที่อาจารย์กำหนดเสมอ และตั้งใจเรียนเวลาที่อาจารย์สอนเสมอ...” (นักเรียนคนที่ 22, สัมภาษณ์, 5 มกราคม 2554)

“...เมื่อก่อนขาดความกระตือรือร้น เรียนสบาย ๆ ไม่ค่อยอ่านหนังสือหลังการเข้าร่วมโครงการพัฒนา สนใจ พยายามทำอย่างตั้งใจ เริ่มหาความรู้เพิ่มเติม มีเป้าหมายว่าจะเรียนอะไร...” (ผู้ปกครองคนที่ 4, สนทนากลุ่ม, 12 กุมภาพันธ์ 2554)

“...นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อการเรียนของตนเองเป็นอย่างดี สนใจและค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองอยู่เป็นประจำ พอได้เข้าร่วม โครงการก็เริ่มปรับตัวมากขึ้น ตั้งใจเรียนหนังสือ อ่านหนังสือทุกวัน ทำการบ้านด้วยตนเองมากขึ้น จึงทำให้เกรดดีขึ้นมาบ้าง...” (ครูที่ปรึกษาคนที่ 5, สนทนากลุ่ม, 12 กุมภาพันธ์ 2554)

3.2.2.3 นักเรียนกำหนดตารางทบทวนความรู้ทุกวิชาสำหรับตนเอง

พบว่านักเรียนกำหนดตารางทบทวนความรู้ทุกวิชาสำหรับตนเอง โดยจัดบันทึกสิ่งต่าง ๆ จัดตารางการอ่านช่วงเวลาสอบ กระนั้นก็ตามบางครั้งการปฏิบัติตามตารางอาจคลาดเคลื่อนได้บ้าง

“...ก็จะกำหนดเวลาเสมอ ว่าตอนนี้จะอ่านวิชาอะไร และอาจจะคลาดเคลื่อนได้เพราะอ่านแล้วอาจจะไม่เข้าใจ จึงเผื่อ ๆ เวลาไว้เสมอ มีสมุดเล่มเล็กที่ได้จดบันทึกเนื้อหาของแต่ละวิชาอยู่เวลาจะดูก็ดูในสมุดก่อนสอบจะอ่านตำราเรียนทบทวนตำราเรียนทุกวัน...” (นักเรียนคนที่ 14, สัมภาษณ์, 24 พฤศจิกายน 2553)

“...เขาสามารถวางแผนการเรียนและการทำงาน มีตารางเวลาทำงาน ตารางอ่านหนังสือ และลงมือทำเป็นอย่างถูกต้อง ทำให้ผลการเรียนของเขาดีขึ้น แม่รู้สึกภูมิใจ...” (ผู้ปกครองคนที่ 4, สัมภาษณ์, 27 พฤศจิกายน 2553)

“...เขาจะกำหนดเวลาในการทบทวนความรู้เพราะบางที่มีสอบอาจจะได้อ่านว่าวันไหนสอบก่อน จะได้รู้เรื่อง...” (ครูที่ปรึกษาคนที่ 4, สัมภาษณ์, 9 ธันวาคม 2553)

3.2.2.4 นักเรียนจะถามครูเกี่ยวกับบทเรียนที่ตนสงสัยในขณะที่เรียน

พบว่าเมื่อนักเรียนไม่เข้าใจบทเรียนที่กำลังเรียนในห้องเรียนก็จะถามครู หรือถามเพื่อนทันที หรือถ้านักเรียนไม่สามารถทำการบ้านที่ได้รับมอบหมายได้ ถ้าใช้ความพยายามแล้วไม่สามารถทำได้ ก็จะถามครู หรือถามเพื่อน

“...ถ้าไม่เข้าใจขอบถามครูเสมอ นาน ๆ ครั้งจะถามเพื่อน พยายามทำเองก่อน แต่ถ้าข้อไหนที่ทำไม่ได้จริง ๆ ก็จะไปให้เพื่อนอธิบายให้ฟัง เมื่อเรียนไม่ค่อยรู้เรื่องก็จะพยายามตั้งใจเวลาอาจารย์สอน และกลับมาทบทวนเมื่อไม่เข้าใจแล้วค่อยให้เพื่อนอธิบายให้ฟัง...” (นักเรียนคนที่ 14, สัมภาษณ์, 24 พฤศจิกายน 2553)

“...เวลาเรียนไม่เข้าใจก็จะถามเพื่อนหรืออาจารย์ให้เข้าใจในคาบเรียนเลย เพราะถ้าเราเข้าใจ แล้วก็สามารทำแบบฝึกหัดได้ด้วยตัวเอง ก่อนอื่นไม่ว่าเราจะได้รับมอบหมาย

งานใด ๆ จากอาจารย์ หนูจะพยายามหาความรู้ โดยการทำแบบฝึกหัด ด้วยตนเอง จนสุดความสามารถก่อน แต่ถ้าเราพยายามแล้วไม่ประสบผลสำเร็จก็ขอคำปรึกษาจากเพื่อนและครู...” (นักเรียนคนที่ 13, สัมภาษณ์, 1 ธันวาคม 2553)

“...นักเรียนตั้งใจเรียน และทำงานที่ได้รับมอบหมาย ส่งตรงตามเวลาที่อาจารย์กำหนด เรียนรู้ด้วยตนเอง สอบถามอาจารย์เวลาไม่เข้าใจ ...” (ครูที่ปรึกษาคนที่ 5, สนทนากลุ่ม, 12 กุมภาพันธ์ 2554)

3.2.2.5 นักเรียนทำการบ้านที่ยากให้สำเร็จได้ด้วยตนเอง

พบว่า นักเรียนทำการบ้านที่ยากให้สำเร็จได้ด้วยตนเอง โดยจะตั้งใจเรียนในห้องเรียน จนเกิดความเข้าใจนักเรียนมีความพยายามในการทำการบ้านด้วยตนเอง ไม่ลอกการบ้านเพื่อน ในกรณีที่นักเรียนไม่สามารถทำการบ้านได้ จะถามเพื่อนหรือครูเพื่อให้อธิบายจนเกิดความเข้าใจ

“...ก็จะพยายามทำ ถ้าทำไม่ได้จริงก็จะโทรถามเพื่อนบ้าง บางทีก็ดูตัวอย่างจากหนังสือ หรือคู่มือ ก็ช่วยให้เข้าใจได้...” (นักเรียนคนที่ 20, สัมภาษณ์, 22 ธันวาคม 2553)

“...ความพยายามของลูกส่วนมากเป็นเรื่องการทำการบ้าน และทำงานที่ได้รับมอบหมายจะตั้งใจทำและหาข้อมูลด้วยตนเอง ไม่ลอกเพื่อน ทำให้ตนเองเข้าใจและมีผลการเรียนที่ดีขึ้น...” (ผู้ปกครองคนที่ 7, สัมภาษณ์, 10 ธันวาคม 2553)

“...การทำการบ้านส่งครูด้วยตัวเอง เมื่อทำผิดก็ยอมรับผิดและพร้อมที่จะดำเนินการแก้ไข และสามารถแก้ปัญหานั้นได้...” (ครูที่ปรึกษาคนที่ 1, สัมภาษณ์, 6 มกราคม 2554)

3.2.2.6 นักเรียนเต็มใจที่จะแก้ไขการบ้านที่เคยส่งครู

พบว่านักเรียนเต็มใจที่จะแก้ไขการบ้านที่เคยส่งครู โดยเห็นว่าการแก้ไขการบ้านเป็นประโยชน์ต่อนักเรียนในการเรียนรู้ที่ถูกต้อง เป็นการทบทวนความรู้และยังได้ข้อมูลใหม่เพิ่มขึ้น การได้ทำการบ้านที่ถูกต้องทำให้ผลการเรียนของนักเรียนดีขึ้น

“...เต็มใจเพราะเป็นการทบทวนอีก...” (นักเรียนคนที่ 7, สัมภาษณ์, 25 มกราคม 2554)

“...เต็มใจเพราะถ้าทำผิดแล้วกลับมาแก้ไขใหม่เราก็จะรู้คำตอบที่ถูกต้อง และจะเป็นเป็น เต็มใจแก้ไขการบ้านทุกครั้งที่คุณบอก...” (นักเรียนคนที่ 3, สัมภาษณ์, 18 มกราคม 2554)

“...เต็มใจมากเพราะต้องการคำตอบที่ถูกต้องจึงต้องทำส่งใหม่ และเป็นการทบทวนความรู้ของเรา บางครั้งอาจต้องหาข้อมูลเพิ่มเติม ก็มีประโยชน์กับเรา...” (นักเรียนคนที่ 4, สัมภาษณ์, 18 มกราคม 2554)

3.2.2.7 เมื่อถึงกำหนดวันสอบนักเรียนมักจะเตรียมตัวให้พร้อมอยู่เสมอ

พบว่า เมื่อถึงกำหนดวันสอบมักจะเตรียมตัวให้พร้อมอยู่เสมอ นักเรียนโดยจัดตารางการอ่านหนังสือทบทวนบทเรียน ใช้เวลาในการทบทวนกับเพื่อนหลังเลิกเรียนและวันหยุด หลังจากทำงานบ้านจะทำการบ้านอ่านหนังสือของตนเองเป็นประจำ ฝึกทำข้อสอบเก่า ๆ และจัดเตรียมอุปกรณ์สำหรับการเข้าสอบ

“...ก่อนสอบก็จะเตรียมตัวแล้ว โดยปกติก็อ่านหนังสือ เวลาใกล้สอบก็ทบทวนที่บันทึกไว้เพราะจะไม่ยุ่งยากในการสอบ...” (นักเรียนคนที่ 21, สัมภาษณ์, 22 ธันวาคม 2553)

“...เขาจะรู้จักแบ่งเวลาในการทำงาน โดยตอนเย็นมาถึงต้องทำงานบ้านก่อน หลังจากทำงานบ้าน ก็จะทำการบ้านอ่านหนังสือของตนเอง ฝึกทำข้อสอบเก่า ๆ...” (ผู้ปกครองคนที่ 4, สัมภาษณ์, 25 ธันวาคม 2553)

“...ในเวลารื่นจะทบทวนบทเรียนเป็นประจำ ดิวกกับเพื่อนก่อนกลับบ้านวันละชั่วโมง...” (ครูที่ปรึกษาคนที่ 5, สอนหนักกลุ่ม, 12 กุมภาพันธ์ 2554)

3.2.2.8 นักเรียนไม่ทุจริตในการสอบ

พบว่า นักเรียนไม่ทุจริตในการสอบไม่ว่าจะวิธีใด ๆ ก็ตามโดยนักเรียนได้เตรียมตัวก่อนทำการสอบ ทำให้นักเรียนมีความมั่นใจในการสอบและมีความเชื่อมั่นในตัวเอง

“...ไม่ทุจริตในการสอบ เพราะถ้าเตรียมพร้อม อ่านหนังสือมาตลอด ก็ไม่จำเป็น จะเชื่อมั่นตนเองมากกว่า...” (นักเรียนคนที่ 16, สัมภาษณ์, 15 ธันวาคม, 2553)

“...ไม่โกงข้อสอบ ไม่ลอกเพื่อน ผมพอใจในสิ่งที่ผมทำ และผมคิดว่าผมทำดีที่สุดแล้ว...” (ผู้ปกครองคนที่ 8, สัมภาษณ์, 10 ธันวาคม 2553)

“...นักเรียนสอบโดยใช้ความสามารถของตนเองเพื่อวัดผลของตนเอง...” (ครูที่ปรึกษาคนที่ 5, สัมภาษณ์, 16 ธันวาคม 2553)

3.2.2.9 นักเรียนวางแผนในการใช้จ่ายด้วยตนเอง

พบว่า นักเรียนวางแผนการใช้จ่ายด้วยตนเอง แต่ก็อยู่ในความดูแลของผู้ปกครอง นักเรียนจะใช้จ่ายเงินด้านการเรียน จะซื้ออุปกรณ์การเรียนที่จำเป็นเท่านั้น จะแบ่งเงินเป็นค่าขนม ค่าอาหารกลางวันในแต่ละมื้อว่าต้องซื้อเท่าไร แบ่งเงินสำหรับเก็บออม โดยวิธีหยอดกระปุกออมสิน และฝากธนาคารโรงเรียน

“...การจัดการเรื่องค่าใช้จ่ายด้านการเรียนโดยจะนำเงินที่ตนหยอดออมสินไว้มาซื้ออุปกรณ์การเรียนต่าง ๆ ด้วยตนเอง และใช้อย่างคุ้มค่า ซ่อมแซมสิ่งของเครื่องใช้เป็นบางครั้ง...” (นักเรียนคนที่ 16, บันทึก, 2 ตุลาคม 2553)

“...เขาจะใช้เงินได้เหมาะสม แม่ให้เป็นรายสัปดาห์ เขาใช้ไม่เกินที่ให้ ลิน รักษาอุปกรณ์การเรียน ปากกา ดินสอ จะได้ไม่ต้องเปลืองซื้อบ่อย เพราะถ้าหายต้องซื้อใหม่ ซ่อม สมุดที่ขาด ก็เอาเทปใสมาติด...” (ผู้ปกครองคนที่ 1, สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2554)

“...นักเรียนรู้จักวางแผนการใช้จ่ายเงินด้วยตนเอง และยังสามารถแนะนำให้ เพื่อทำได้ ทำให้นักเรียนไม่เดือดร้อนเรื่องการเงิน และสามารถใช้จ่ายอย่างคุ้มค่า...” (ครูที่ปรึกษาคนที่ 1, สนทนากลุ่ม, 12 กุมภาพันธ์ 2554)

3.2.2.10 นักเรียนทำงานพิเศษที่สามารถทำได้ในขณะปิดภาคเรียน

พบว่า นักเรียนทำงานพิเศษที่สามารถทำได้ในขณะปิดภาคเรียน ในเวลาหลังเรียนและในวันเสาร์ อาทิตย์ โดยการรับจ้างขายของ พิมพ์งาน ช่วยเหลือผู้ปกครองในการประกอบอาชีพที่บ้าน เช่น ทำการเกษตร ค้าขาย เป็นต้น นักเรียนบางคนถึงแม้ไม่ได้หารายได้พิเศษ แต่ก็ช่วยเหลืองานในครอบครัวอย่างสม่ำเสมอ

“...ทำงานที่ร้านอาหารหน้าโรงพยาบาล ทั้งล้างจาน เสิร์ฟอาหาร ได้วันละ 100 บาท ไป 6-7 โมงเช้า กลับ 4-5 โมงเย็น เหนื่อยมาก แต่ก็ภูมิใจที่ได้หาเงินเอง...” (นักเรียนคนที่ 24, สัมภาษณ์, 17 พฤศจิกายน 2553)

“...ทำครัว ร้อยกำไลช่วยแม่ที่บ้าน ซึ่งเป็นงานอดิเรกอย่างหนึ่งหลังจากทำการบ้านเสร็จ พอปิดเทอมก็ช่วยตลอด...” (นักเรียนคนที่ 4, สัมภาษณ์, 1 ธันวาคม 2553)

“...ทำงานที่บ้านซึ่งเป็นร้านขายของแบบมินิมาร์ท ทำทุกวันหลังเลิกเรียน วันเสาร์จะไปช่วยแม่ขายของตลาดนัดครึ่งวัน ได้พักช่วงบ่าย วันอาทิตย์ต้องทำทั้งวัน เพราะต้องดูแลร้านแทนพี่ชายที่ต้องไปเรียนที่จันทบุรี...” (นักเรียนคนที่ 12, สัมภาษณ์, 17 พฤศจิกายน 2553)

3.2.2.11 นักเรียนทำบัญชีรับจ่ายของตนเองอยู่เสมอ

พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ทำบัญชีรายรับรายจ่าย โดยการนำสมุดเหลือใช้มาทำเป็นบัญชีรับจ่ายเขียนรายละเอียดในแต่ละวันว่าจ่ายอะไรบ้าง นักเรียนบางคนไม่ได้ทำเป็นบัญชีแต่จะคิดและเขียนออกมาคร่าว ๆ ว่าใช้จ่ายเท่าไร จ่ายอะไรบ้างและมีเงินเหลือเท่าไร เงินที่เหลือจะหยอดกระปุกหรือฝากธนาคาร

“...ทำเป็นสมุดรับ-จ่าย มีการเขียนรายละเอียดการรับจ่ายว่าซื้ออะไรบ้าง แล้วพอเอามาดูก็จะคิดว่าจะลดตรงไหน ตอนทำใช้สมุดหนึ่งเล่มทำเป็นตาราง รายการในแต่ละวันการรับ-จ่าย และยอดคงเหลือเท่าไร...” (นักเรียนคนที่ 4, สนทนากลุ่ม, 12 กุมภาพันธ์ 2554)

“...ปู่กับย่าให้ค่าใช้จ่ายด้านการเรียน เห็นอีฟเอาสมุดเก่ามาตัดหน้าที่เหลือแล้วเย็บเล่มใหม่ บอกว่าเอาจดบันทึก อุปกรณ์บางอย่างที่ครูสั่งจะหาที่มีในบ้าน บางอย่างก็ซื้อเอง บางทีก็ขอเงินย่ากับพ่อ...” (ผู้ปกครองคนที่ 8, สัมภาษณ์, 10 ธันวาคม 2553)

“...นักเรียนจะทำบัญชีรายรับรายจ่าย เกี่ยวกับด้านการเรียนด้วยตนเอง ใช้เงินประหยัด ห่อข้าวมาทานที่โรงเรียนกับเพื่อน ๆ...” (ครูที่ปรึกษาคนที่ 8, สัมภาษณ์, 13 มกราคม 2554)

3.2.2.12 นักเรียนใช้เทคโนโลยีในการค้นคว้าแสวงหาความรู้ใหม่ๆ อยู่เสมอ พบว่า นักเรียนใช้เทคโนโลยีในการค้นคว้าแสวงหาความรู้ใหม่ๆ อยู่เสมอ โดยส่วนใหญ่ นักเรียนแสวงหาความรู้โดยใช้อินเทอร์เน็ต โดยให้เหตุผลว่า สะดวก หาข้อมูลได้ง่าย ทั้งด้านการหาความรู้เพิ่มเติมจากบทเรียน ความรู้และข้อมูลที่น่าสนใจ รวมทั้งการศึกษาค้นคว้า นอกจากนั้นนักเรียนบางคน อ่านหนังสือ ดูโทรทัศน์ รวมทั้งได้ยืมสื่อจากโรงเรียนเพื่อนำไปศึกษาที่บ้าน

“...มีวิธีการแสวงหาความรู้และประสบการณ์ เช่น อ่านหนังสือดูข่าว...” (นักเรียนคนที่ 24, สัมภาษณ์, 17 พฤศจิกายน 2553)

“...แสวงหาความรู้และประสบการณ์ ทำโดยอ่านหนังสือ ดูข่าวจากทีวี และหาความรู้เพิ่มเติมจากอินเทอร์เน็ตเพราะสามารถเรียนรู้โลกกว้างได้อย่างแท้จริง...” (ผู้ปกครองคนที่ 3, สัมภาษณ์, 16 มกราคม 2554)

“...นักเรียนจะใช้คอมพิวเตอร์เกือบทุกวันเลย มักจะหาหาสิ่งที่ตนเองสนใจจะเรียน และจะอ่านรายละเอียดดู ให้หาความรู้เพิ่มเติมถ้าไม่มีในหนังสือ ยืมสื่อที่โรงเรียนไปดูเช่น ซีดีรอมวิชาคณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์...” (ครูที่ปรึกษาคนที่ 5, สนทนากลุ่ม, 12 กุมภาพันธ์ 2554)

3.3 นักเรียนมีคุณลักษณะตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านการมีภูมิคุ้มกัน

3.3.1 การมองโลกในแง่ดี

3.3.1.1 นักเรียนภูมิใจในความสามารถของตนเอง

พบว่า นักเรียนมีความภาคภูมิใจในความสามารถของตนเอง ได้แก่ ความสามารถในการเรียนที่ดีขึ้น มีผลการเรียนดีขึ้น ทำข้อสอบด้วยตนเองถึงแม้จะยาก ภูมิใจที่ทำให้ได้รู้สิ่งด้วยตนเอง ไม่ต้องพึ่งใครมากเกินไป มีส่วนให้ครอบครัวหารายได้พิเศษ ได้แบ่งเบาระยะพ่อแม่ ประหยัดและออมเงินได้มาก ดูแลตัวเองได้ทั้งเรื่องเรียนและเรื่องการคบเพื่อน เอาใจใส่ตัวเองมากขึ้น ได้รับความไว้วางใจมอบหมายจากครู เพื่อน ๆ น้อง ๆ ในโรงเรียนมากขึ้น ได้ช่วยเหลืองานกลุ่มแบ่งงานให้ทุกคน ได้มีโอกาสค้นหาตัวเองว่าชอบอะไร มีความสามารถด้านใด และภูมิใจที่แก้ไขปัญหามาต่าง ๆ ด้วยตนเองได้ มั่นใจในตนเองมากขึ้น กล้าแสดงความคิดเห็น กล้าพูดต่อหน้าคนจำนวนมาก มีความอดทนและตั้งใจทำงานให้ประสบผลสำเร็จ

“...ความสามารถในการพูดแม้จะมากจนกระทั่งพูดหารายได้ระหว่างเรียน ได้โดยการเป็นดีเจซึ่งเป็นคนชอบพูดชอบฟังอยู่แล้ว ผลการเรียนที่เด้งดีขึ้น เพราะให้ความสนใจในการเรียนมากขึ้น โดยเฉพาะไม่ลอกการบ้านและภูมิใจว่าที่จริงเราก็ทำได้ อีกเรื่องคือเลิกยืมเงินคนอื่น มีเงินพอใช้ ส่วนที่ได้พิเศษยังมีเก็บด้วย ...แล้วก็ทำตลาดนัดพอเพียง มีส่วนทำให้ครอบครัวหารายได้พิเศษจากการทำขนมด้วย...” (นักเรียนคนที่ 20, บันทึก, 20 ธันวาคม 2553)

“...ภูมิใจในตนเองที่รู้จักเก็บเงินเก็บทองมากขึ้น จากเมื่อก่อนเป็นคนใช้เงินเปลืองมาก แต่เดี๋ยวนี้รู้สึกตัวเองประหยัดมากขึ้น เอาใจใส่ตัวเองมากขึ้น ตอนนี้ได้รับมอบหมายจากครูให้เป็นหัวหน้าห้อง เพื่อน ๆ น้อง ๆ ในโรงเรียนมักชวนเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ มากขึ้น...” (นักเรียนคนที่ 10, บันทึก, 19 ธันวาคม 2553)

“...สิ่งที่สุดท้ายคือการออมเงิน และเรื่องที่ สองคือได้ช่วยแม่หารายได้ เป็นคนที่ไม่เกรงไม่ยุ่งเกี่ยวกับการพนัน ของมันมาต่าง ๆ ทำให้มีคนชมทั้งต่อหน้าและลับหลัง ทำให้พ่อแม่ภูมิใจ...” (นักเรียนคนที่ 4, บันทึก, 19 ธันวาคม 2553)

“...เขาดีขึ้นมาก ตั้งใจเรียน เก็บเงินได้เยอะ เต็มเกือบทุกกระปุก จากที่เขาไปร่วมกิจกรรมอาสาสมัครแล้วผู้ปวยทำให้เขาดูแลเขาได้เป็นอย่างดี...” (ผู้ปกครองคนที่ 5, สนทนากลุ่ม, 12 กุมภาพันธ์ 2554)

3.3.1.2 นักเรียนทำตัวให้สดชื่น ร่าเริง มีชีวิตชีวา

พบว่า นักเรียนทำตัวให้สดชื่น ยิ้มแย้ม ร่าเริง แจ่มใสมีชีวิตชีวา อารมณ์ดี สนุกสนาน พูดจาดี ไม่เอาแต่ใจตัวเอง ทำให้เป็นที่รักของเพื่อนและคนในครอบครัว

“...มีเพื่อนสนิทอยู่ในห้องเดียวกันคือ นึก จีบ และต่าย บางครั้งทำงานแล้วค้างด้วยกัน มักตามใจเพื่อน เวลาอยู่กับเพื่อนคุย หยอกล้อสนุกสนานดี อารมณ์ดี...” (นักเรียนคนที่ 11, สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2554)

“...เป็นคนที่ดีมากเป็นกันเอง พูดเก่ง ชอบช่วยเหลือ เป็นคนที่เสียสละ ใช้งานง่าย มีความรับผิดชอบสูง เข้ากับคนอื่นง่าย มีน้ำใจ ทำให้คนรอบข้างไม่อึดอัด ไม่เบื่อ...” (ผู้ปกครองคนที่ 3, สัมภาษณ์, 16 มกราคม 2554)

“...นักเรียนปฏิบัติตนที่แสดงถึงการมองโลกในแง่ดี คือเป็นคนอหิษาศีล ยิ้มแย้ม แจ่มใส ร่าเริง มองโลกในแง่ดี ชอบช่วยเหลือผู้อื่นเสมอ...” (ครูที่ปรึกษาคนที่ 4, สัมภาษณ์, 9 ธันวาคม 2553)

3.3.1.3 พยายามทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จถึงแม้งานนั้นจะยากก็ตาม

พบว่า นักเรียนมีความพยายามทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จถึงแม้งานนั้นจะยากก็ตาม โดยใช้ความพยายามในด้านการเรียน มีความอดทน ทำให้สำเร็จแม้ว่างานนั้นจะยาก

และมีอุปสรรคมากน้อยเพียงใด และมักจะทำให้เสียเวลานาน นักเรียนจะสืบหาข้อมูลสืบค้นจากแหล่งต่าง ๆ ให้มากที่สุด นักเรียนจะใช้ความพยายามของตนเองก่อน ถ้าทำไม่ได้ก็จะปรึกษาครูหรือเพื่อน

“...ก็จะพยายามทุกอย่างให้ได้ที่สุด ใช้วิธีอ่านหนังสือ สืบค้นจากแหล่งต่าง ๆ ตามเพื่อน ตามครู ...” (นักเรียนคนที่ 23, สัมภาษณ์, 5 มกราคม 2554)

“...ฉันมีความพยายามของตนเองใน มีความอดทน...” (ผู้ปกครองคนที่ 1, สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2554)

“...นักเรียนใช้ความพยายามของตนเองในการทำงาน จะไม่ค่อยชอบความช่วยเหลือจากผู้อื่นมากนัก ผลออกมา งานสำเร็จไปด้วยดี...” (ครูที่ปรึกษาคนที่ 8, สัมภาษณ์, 20 มกราคม 2554)

3.3.1.4 นักเรียนมีความสามารถที่จะเผชิญหน้ากับปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ พบว่า นักเรียนมีความสามารถที่จะเผชิญหน้ากับปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ โดยใช้เหตุผล ความอดทนอดกลั้น หาสาเหตุของปัญหาแล้วหาแนวทางแก้ไข โดยไม่ใช้ความรุนแรง เผชิญปัญหาด้วยตนเอง หรือขอความช่วยเหลือจากเพื่อน ครูและผู้ปกครอง

“...เผชิญกับปัญหาทุกอย่างและพร้อมจะแก้ไขปัญหานั้นทุกอย่าง โดยการปรึกษาหารือกับผู้ใหญ่ เพื่อขอคำแนะนำ...” (นักเรียนคนที่ 9, สัมภาษณ์, 1 กุมภาพันธ์ 2554)

“...ถ้าเป็นเรื่องเล็กน้อยที่แก้ไขได้ก็จะเผชิญหน้าด้วยตนเอง แต่บางเรื่องก็จะปรึกษาเพื่อน พ่อแม่ หรือครู...” (ผู้ปกครองคนที่ 12, สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2554)

“...เขามีความพยายามอดทน ใช้เหตุผล แก้ปัญหา...” (ครูที่ปรึกษาคนที่ 5, สัมภาษณ์, 16 มกราคม 2554)

3.3.1.5 นักเรียนมีความพยายามในการแก้ไขปัญหาโดยไม่ย่อท้อ

พบว่า นักเรียนมีความพยายามในการแก้ไขปัญหาโดยไม่ย่อท้อ ทั้งด้านการเรียน ความขัดแย้งกับเพื่อน โดยคิดเสมอว่าทุกปัญหามีทางออก นักเรียนใช้ความอดทนเท่าที่จะทำได้ในการแก้ปัญหา ใช้เหตุผลในการคุยกัน ทำให้ปัญหาต่าง ๆ คลี่คลายได้

“...อย่างเวลาทำงานจะมุ่งมั่นเช่นทำการบ้าน และจะพยายามทำให้สำเร็จ ถ้าพบปัญหาก็จะแก้ไขโดยหาความรู้เพิ่มขึ้น ขอให้เพื่อนอธิบายให้ฟัง และถามครู...” (นักเรียนคนที่ 7, สัมภาษณ์, 25 มกราคม 2554)

“...การใช้ความพยายามของนักเรียน จะเป็นเรื่องการเรียน เขาอยากเรียนได้เกรดเฉลี่ยสูง ๆ เขาจึงพยายามตั้งใจเรียน ทบทวนบทเรียน ค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมจากแหล่งการ

เรียนรู้ต่าง ๆ ผลที่ได้คือทำให้ผลการเรียนของเขาอยู่ในเกณฑ์ดีมากสม่ำเสมอ...” (ผู้ปกครองคนที่ 4, สัมภาษณ์, 25 ธันวาคม 2553)

“...นักเรียนคิดว่าตนเองยังเรียนไม่เก่ง แต่ก็มีความพยายามที่จะศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองเพิ่มเติม เพื่อให้สำเร็จตามเป้าหมาย ทำให้นักเรียนมีผลการเรียนที่ดี...” (ครูที่ปรึกษาคนที่ 7, สัมภาษณ์, 23 ธันวาคม 2553)

3.3.1.6 นักเรียนมีความสามารถที่จะเผชิญหน้ากับปัญหาความขัดแย้งในกลุ่มเพื่อน

พบว่า นักเรียนมีความสามารถที่จะเผชิญหน้ากับปัญหาความขัดแย้งในกลุ่มเพื่อน โดยพยายามพูดคุยกันให้เข้าใจ ในกลุ่มเพื่อน แต่บางครั้งก็แจ้งอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อขอความช่วยเหลือ นอกจากนั้นยังพบว่านักเรียนเป็นคนที่ยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล รู้จักการคบเพื่อน และปฏิบัติตัวต่อเพื่อนในทางที่ดี ทำให้มีเพื่อนรักและทำให้มีความสุข

“...ถ้าเป็นเรื่องเล็กน้อย ก็จะพูดกันเอง แต่ถ้าแก้ไขไม่ได้ก็จะขอความช่วยเหลือจากครูที่ปรึกษา...” (นักเรียนคนที่ 7, สัมภาษณ์, 25 มกราคม 2554)

“...นักเรียนต่อสู้กับทุกอย่าง แม้จะไม่มีมารดาตั้งแต่เล็กก็ตาม ทุกสิ่งที่ได้กระทำไปเพื่อชีวิตตนเอง แม้จะมีเรื่องครอบครัวที่ทำให้ไม่สบายใจ แต่ก็กล้าเผชิญหน้าและกล้าเผชิญปัญหาที่เกิดขึ้น...” (ผู้ปกครองคนที่ 24, สัมภาษณ์, 24 มกราคม 2554)

“...นักเรียนเป็นคนที่ยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล รู้จักการคบเพื่อน และปฏิบัติตัวต่อเพื่อนในทางที่ดี ทำให้มีเพื่อนรักและทำให้มีความสุข เป็นคนที่ยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคลที่ศรัทธา ไม่ล้อเพื่อน ๆ ให้กำลังใจเพื่อน ๆ ดี ทำให้ลดความขัดแย้งในกลุ่มเพื่อนได้...” (ครูที่ปรึกษาคนที่ 8, สัมภาษณ์, 20 มกราคม 2554)

3.3.1.7 นักเรียนพยายามคิดในทางที่ดีไว้ก่อนเมื่อต้องเผชิญกับปัญหา

พบว่า นักเรียนพยายามคิดในทางที่ดีไว้ก่อนเมื่อต้องเผชิญกับปัญหา โดยนักเรียนให้เหตุผลว่า ปัญหาทุกอย่างแก้ไขได้ ถ้าเราคิดไม่ดีสถานการณ์ก็จะยิ่งแย่ลงไป ดังนั้นจะไม่พยายามคิดไปเองโดยที่ยังไม่มีข้อเท็จจริง

“...ใช่ ก็จะคิดให้ดีขึ้นก่อน เราจะได้มีกำลังใจในการเผชิญหน้ากับมัน...” (นักเรียนคนที่ 19, สัมภาษณ์, 17 พฤศจิกายน 2553)

“...เมื่อก่อนคิดมาก กลัวล่วงหน้า บางครั้งมันทำให้เราเครียดมาก จนทำให้เราเปลี่ยนความคิดคือ เราอย่าเพิ่งคิดไปเอง ถ้าไม่มีข้อเท็จจริง...” (นักเรียนคนที่ 22, สัมภาษณ์, 5 มกราคม 2554)

“...คิดว่าสิ่งที่เจออาจเป็นปัญหาเพียงเล็กน้อย อนาคตเราอาจจะเจอปัญหาที่หนักกว่านี้...” (นักเรียนคนที่ 8, สัมภาษณ์, 25 มกราคม 2554)

3.3.1.8 คิดอย่างมีความหวังว่าทุกอย่างจะคลี่คลายดีขึ้น

พบว่า นักเรียนคิดอย่างมีความหวังว่าทุกอย่างจะคลี่คลายดีขึ้น โดยให้เหตุผลว่า การคิดในสิ่งที่คิดว่า ทุกอย่างจะดีขึ้นทำให้มีกำลังใจที่จะทำสิ่งดี ๆ ต่อไป โดยไม่รู้สึกรู้สีก้อแท้ ทำให้ไม่หมดหวัง โดยใช้ความอดทน ในขณะที่เดียวกันพบว่านักเรียนส่วนใหญ่มีความคาดหวังถึงความสำเร็จในอนาคต นักเรียนจึงได้พยายามตั้งใจเรียน มุ่งมั่นเพื่อไปสู่ความคาดหวังนั้น

“...คิดว่าปัญหาเรื่องนี้ต้องคลี่คลายแน่นอน เพราะการมีความหวังอาจจะนำพาให้แก้ไขปัญหาดัง ๆ ได้...” (นักเรียนคนที่ 9,15, สัมภาษณ์, 1,8 กุมภาพันธ์ 2554)

“...ความคาดหวังของหนูคือ ต้องเรียนให้ได้เกรดเฉลี่ยในระดับ 3 โดยนักเรียนจะทำการบ้านและอ่านหนังสือที่บ้านทุกวัน...” (ผู้ปกครองคนที่ 23, สัมภาษณ์, 24 มกราคม 2554)

“...มุก คาดหวังไว้ คือ เรื่องการสอบเรียนต่อในระดับอุดมศึกษา พยายามหาข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาต่อ และปรึกษาผู้ปกครองที่บ้าน เขาก็พยายามที่อ่านหนังสือ ทำกิจกรรมที่เขาชอบ...” (ครูที่ปรึกษาคนที่ 8, สัมภาษณ์, 20 มกราคม 2554)

3.3.2 การป้องกันความเสี่ยง

3.3.2.1 นักเรียนหลีกเลี่ยงการรับประทานอาหารจานด่วน

พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่หลีกเลี่ยงการรับประทานอาหารจานด่วน โดยรับประทานอาหารที่ปรุงสุกที่บ้าน ผู้ปกครองเป็นผู้ทำอาหาร แต่ถ้าอยู่นอกบ้านหรือเดินทาง นักเรียนก็ยังรับประทานอาหารจานด่วน เพราะสะดวก

“...ไม่ค่อยรับประทานอาหารจานด่วน นอกจากเวลาเดินทางที่ไม่สะดวก ถ้าอยู่บ้านจะทำกินเอง เพราะไม่รู้ว่าอาหารที่ทานเข้าไปจะสะอาดมีคุณค่า และไม่เป็นปัญหาต่อสุขภาพของเรา...” (นักเรียนคนที่ 5, สัมภาษณ์, 25 มกราคม 2554)

“...ชอบรับประทานอาหารไทย เช่น แกงเขียวหวาน แกงเผ็ดต่าง ๆ คุณแม่ทำให้ทาน เพราะจะวางใจในเรื่องความปลอดภัย ใหม่ ๆ และสะอาด ทานให้ครบ 5 หมู่...” (ผู้ปกครองคนที่ 1, สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2554)

“...วิธีป้องกันคือ งดซื้ออาหารจานด่วนมากิน รับประทานอาหารที่โรงอาหารของโรงเรียนหรือห่อข้าวมาจากบ้าน...” (ครูที่ปรึกษาคนที่ 3, สัมภาษณ์, 20 มกราคม 2554)

3.3.2.2 นักเรียนรับประทานอาหารที่สะอาด และมีคุณค่าทางโภชนาการ

พบว่า นักเรียนรับประทานอาหารที่สะอาด และมีคุณค่าทางโภชนาการ โดยการรับประทานที่ปรุงสุกใหม่ ๆ ผู้ปกครองจะเป็นผู้ทำอาหารให้นักเรียน นักเรียนส่วนใหญ่จะห่อข้าวไปรับประทานที่โรงเรียน รับประทานอาหารที่โรงอาหารของโรงเรียน กระนั้นก็ยังมียังมีนักเรียนบางคนยังรับประทานขนมถุงอยู่บ้าง ถึงแม้จะลดลงก็ตาม

“...ชอบทานอาหารที่สุกและสะอาดถูกสุขลักษณะ ถ้าอยู่แล้วไม่สะอาด หรือไม่ชอบก็จะไม่ทานเด็ดขาด ชอบทานผลไม้ทุกชนิด...” (นักเรียนคนที่ 2, สัมภาษณ์, 24 พฤศจิกายน 2553)

“...อาหารที่ชอบรับประทานเป็นข้าวและกับข้าวทุกอย่าง ส่วนมากทำเอง โดยนักเรียนจะช่วยแม่ทำกับข้าวทุกครั้งและก็จะทานทุกอย่างที่ช่วยทำ จะเลือกกินอาหารที่มีประโยชน์ ประจุสุกใหม่ ๆ คุณรักษาสะอาดอยู่เสมอ จะห่อข้าวไปกินกับเพื่อนที่โรงเรียนทุกวัน...” (ผู้ปกครองคนที่ 17, สัมภาษณ์, 22 มกราคม 2554)

“...เมื่อก่อนนักเรียนมีความเสี่ยงในเรื่องการเลือกซื้ออาหารที่เป็นนิยมนิยม ้วยรุ่น ทำให้อ้วน ตอนนี้นักเรียนเปลี่ยนพฤติกรรมการกิน...” (ครูที่ปรึกษาคนที่ 8, สัมภาษณ์, 13 มกราคม 2554)

3.3.2.3 ปฏิบัติตนตามระเบียบข้อบังคับและกฎจรรยา

พบว่า นักเรียนปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับและกฎจรรยา มีความระมัดระวังมากขึ้น ไม่ซัดอย่างเร็ว ไม่ยอสนร สวมหมวกนิรภัย การเดินทางโดยรถยนต์มักจะคาดเข็มขัดนิรภัยเสมอ

“...ตอนนี้มีความระมัดระวังมากขึ้น เวลาข้ามถนนก็จะระวังรถตลอดถ้าไม่มีรถก็จะข้าม...” (นักเรียนคนที่ 5, สัมภาษณ์, 25 มกราคม 2554)

“...ตั้งแต่เข้ารับการอบรมด้านการจราจร รวมทั้งจากที่ครูพาไปดูแลคนป่วยที่ประสบอุบัติเหตุ เป็นอัมพาต ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ คงจะกลัวว่าจะเป็นแบบนั้น ตอนนี้ไม่ซัดเร็ว ไม่ยอสนรเหมือนเมื่อก่อน ...” (ผู้ปกครองคนที่ 4, สัมภาษณ์, 25 ธันวาคม 2553)

“...นักเรียนจะจัดการยานยนต์มาโรงเรียน แต่ป้องกันอุบัติเหตุโดยสวมหมวกนิรภัยและพยายามขี่อย่างช้า ...” (ครูที่ปรึกษาคนที่ 1, 3, สัมภาษณ์, 20 มกราคม 2554)

3.3.2.4 นักเรียนหลีกเลี่ยงอบายมุขและสิ่งเสพติด

พบว่า นักเรียนหลีกเลี่ยงอบายมุขและสิ่งเสพติดโดยไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขและสิ่งเสพติดทุกชนิด ไม่ลองและไม่ทำตามคำชักชวนของเพื่อน ดักเตือนและแนะนำคนรอบข้างที่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขและสิ่งเสพติด คบเพื่อนที่ดี ศึกษาโทษของอบายมุขและสิ่งเสพติดทั้งหลาย ทำให้ไม่หลงผิดหลีกเลี่ยงผู้ที่สูบบุหรี่หรือไม่อยู่ใกล้ผู้ที่สูบบุหรี่

“...หลีกเลี่ยงเสมอ เพราะไม่ยุ่งเกี่ยวกับเรื่องพวกนี้อยู่แล้ว แต่ก็ช่วยดักเตือนและแนะนำคนรอบข้างที่ยุ่งเกี่ยวกับพวกนี้...” (นักเรียนคนที่ 5, สัมภาษณ์, 25 มกราคม 2554)

“...การคบเพื่อน แม่ไม่ค่อยเป็นห่วง เพราะเพื่อนส่วนมากเป็นคนดี ตั้งใจเรียน ไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขและสิ่งเสพติด ...” (ผู้ปกครองคนที่ 7, สัมภาษณ์, 10 ธันวาคม 2553)

“...นักเรียนไม่ลอง และไม่สนใจคำชักชวนของ ในเรื่อง อบายมุขและสิ่งเสพติด และไม่ไปกับเพื่อนกลุ่มเสี่ยงนั้น ...” (ครูที่ปรึกษาคนที่ 1, สนทนากลุ่ม, 12 กุมภาพันธ์ 2554)

3.3.2.5. นักเรียนดูแลรักษาสุขภาพให้แข็งแรงอยู่เสมอ

พบว่า นักเรียนดูแลรักษาสุขภาพให้แข็งแรงอยู่เสมอ โดยนักเรียนรับประทาน อาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกายสะอาดถูกสุขลักษณะ รับประทานอาหารตรงเวลา ออกกำลังกาย อย่างสม่ำเสมอ หลีกเลี่ยงยาเสพติด และอาหารขยะ นอนหลับพักผ่อนอย่างเพียงพอ รักษาความ สะอาดของร่างกาย เครื่องใช้ สถานที่และเสื้อผ้า และนอนกางมุ้งกันยุงกัด

“...วิธีการดูแลสุขภาพของหนูจะพยายามรับประทานอาหาร ให้ครบทั้ง 5 หมู่ ไม่นอนดึกจนเกินไป รักษาความสะอาด และออกกำลังกายเป็นประจำ ...” (นักเรียนคนที่ 12, สัมภาษณ์, 17 พฤศจิกายน 2553)

“... การดูแลสุขภาพ ทำโดยรักษาความสะอาดและทำความสะอาด สิ่งของเครื่องใช้ของตนเองเป็นประจำ ทานอาหารที่มีประโยชน์ นอนกางมุ้งเพื่อป้องกันยุงกัด...” (ผู้ปกครองคนที่ 3, สัมภาษณ์, 16 มกราคม 2554)

“...เมื่อก่อนกินอาหารที่ไม่มีประโยชน์ กินแต่ขนมหวาน ไม่ค่อยออกกำลังกาย ร่างกายอ่อนเพลีย นอนดึก เพราะติดละคร ตอนนี้กินอาหารที่มีประโยชน์ต่อสุขภาพมากขึ้น ออก กายบ้าง เพื่อสุขภาพ พยายามดูทีวีให้น้อยลง เพื่อที่จะมีเวลาพักผ่อนมากขึ้น...” (ครูที่ปรึกษา คนที่ 6, สัมภาษณ์, 16 ธันวาคม 2553)

3.3.2.6. เลือกซื้อสิ่งของเครื่องใช้โดยไม่เห็นแก่ การลดราคา แลกซื้อ หรือ แจกแถม

พบว่า นักเรียนเลือกซื้อสิ่งของเครื่องใช้โดยไม่เห็นแก่ การลดราคา แลกซื้อ หรือแจกแถม โดยส่วนใหญ่จะซื้อของที่เหมาะสมกับฐานะของตนเอง จะไม่ซื้อแพงเกินไป ดูราคาที่เหมาะสมนึกถึงความจำเป็น ไม่สนใจการลดแลกแจกแถมเพราะอาจจะไม่ได้คุณภาพ หรืออาจจะได้ ของราคาแพง

“...ไม่ซื้อของที่มีของแถม เพราะคิดว่า ไม่อะไรที่ได้มาฟรี คนขายต้องรวม ราคาไปแล้ว...” (นักเรียนคนที่ 7, สัมภาษณ์, 25 มกราคม 2554)

“...จะซื้อของที่มีคุณภาพ ผมจะซื้อของใช้เมื่อยามที่จำเป็นเท่านั้นโดยจะไม่นึก ถึงการลดแลกแจกแถม...” (นักเรียนคนที่ 8, สัมภาษณ์, 25 มกราคม 2554)

“...ไม่ค่อยซื้ออะไรที่พุ่มเพุย มีนาน ๆ ครั้งที่ยากได้เสื้อผ้า ก็จะขอซื้อ

การซ่อมแซมสิ่งของเครื่องใช้ ส่วนมากจะทำเอง บางอย่างที่ไม่ได้ก็ทิ้งไป แต่ถ้ามีของแถมก็จะดูว่าสิ่งที่แถมมาคุณภาพดีหรือไม่ จำเป็นต้องใช้หรือไม่ ราคาของที่เรากำลังซื้อเหมาะสมไหม...” (ผู้ปกครองคนที่ 18, สัมภาษณ์, 23 มกราคม 2554)

3.3.2.7 เมื่อรู้ว่ามีเพื่อนบางคนเกี่ยวข้องกับยาเสพติดนักเรียนจะไม่คบหาด้วย พบว่า เมื่อนักเรียนรู้ว่ามีเพื่อนบางคนเกี่ยวข้องกับยาเสพติดจะไม่คบหาด้วย นักเรียนบางคนบอกว่า ยังคงคบหาพูดคุยตามปกติ เพื่อตักเตือนและให้กำลังใจในการเลิก โดยเฉพาะการสูบบุหรี่ แต่ไม่ไปลองหรือยุ่งเกี่ยวกับ และนักเรียนส่วนใหญ่ไม่ไปไหนกับเพื่อนที่ติดยาเสพติด ทำให้นักเรียนปลอดภัยจากความเสี่ยงในเรื่องดังกล่าว

“...จะบอกเพื่อนว่ามันไม่ดีแต่จะยังคบกันแค่อยู่ว่า แค่พูดคุยตามปกติ เพราะว่าถ้าอาจจะหลงผิด แต่ก็ตักเตือน และไม่ไปไหนด้วย ไม่กินเหล้า ไม่สูบบุหรี่เหมือนเขา ...” (นักเรียนคนที่ 3, สัมภาษณ์, 18 มกราคม 2554)

“...เขาไม่กล้าคบหาสมาคมกับเพื่อนคนที่ติดสิ่งเสพติด มักแสดงออกโดยการพูดคุยตามความเป็นจริง...” (ผู้ปกครองคนที่ 10, สัมภาษณ์, 22 มกราคม 2554)

“...นักเรียนเรียนรู้และเห็นโทษของสิ่งเสพติด เพราะในวัยนี้จะมีความเสี่ยงในเรื่องยาเสพติด นักเรียนป้องกันโดย ไม่ลอง และไม่คบเพื่อนที่ติดยา ทำให้นักเรียนปลอดภัยจากความเสี่ยงในเรื่องดังกล่าว...” (ครูที่ปรึกษาคนที่ 1, 5, สอนทนากลุ่ม, 12 กุมภาพันธ์ 2554)

3.3.2.8 นักเรียนร่วมกิจกรรมปลูกต้นไม้กับหน่วยงานต่าง ๆ อยู่เสมอ พบว่า นักเรียนร่วมกิจกรรมปลูกต้นไม้กับหน่วยงานต่าง ๆ อยู่เสมอ ได้แก่ โรงเรียน วัด หมู่บ้าน อบต. และเทศบาล โดยนักเรียนจะเข้าร่วมกิจกรรมปลูกต้นไม้ในวันสำคัญ ได้แก่ วันพ่อ วันแม่ วันเข้าพรรษา และพบว่านักเรียนบางส่วนร่วมกับผู้ปกครองปลูกต้นไม้บริเวณบ้านด้วย

“...ร่วมกิจกรรมของโรงเรียน ในวันเสาร์-อาทิตย์ คือ ยุวเกษตรกร กิจกรรมปลูกป่า ถ้าเป็นวันสำคัญก็จะร่วมกิจกรรมหลายอย่างในชุมชน และหมู่บ้านต่าง ๆ ทั้งงานวัดและปลูกป่า...” (นักเรียนคนที่ 11, สอนทนากลุ่ม, 12 กุมภาพันธ์ 2554)

“...นักเรียนร่วมกิจกรรมปลูกต้นไม้กับชุมชน และช่วยรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม คือ มีการปลูกต้นไม้รอบ ๆ บริเวณบ้านอยู่เสมอ ไม่เผาขยะที่จะก่อให้เกิดมลภาวะ ใช้น้ำยาชีวภาพที่ได้จากการฝึกทำจากโรงเรียน...” (ผู้ปกครองคนที่ 1, สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2554)

“...นักเรียนร่วมปลูกต้นไม้ กับหน่วยงานต่าง ๆ เช่น อบต. วัด หมู่บ้าน และโรงเรียน ในวันพ่อ วันแม่ และเนื่องในโอกาสต่าง ๆ...” (ครูที่ปรึกษาคนที่ 1, 5, สอนทนากลุ่ม, 12 กุมภาพันธ์ 2554)

3.3.2.9. นักเรียนใช้สารชีวภาพในครัวเรือนและในการบำรุงต้นไม้

พบว่า นักเรียนใช้สารชีวภาพในครัวเรือนและในการบำรุงต้นไม้ โดยนักเรียนผลิตน้ำยาชีวภาพ ใช้เองในครัวเรือน ใช้ปุ๋ยหมัก และใช้ปุ๋ยคอกในการบำรุงดิน ลดการใช้ถุงพลาสติกและกล่องโฟม นักเรียนนำอาหารใส่กล่องมารับประทานที่โรงเรียน

“...ตั้งแต่เข้าชมรมมา ทำน้ำยาชีวภาพได้หลายอย่าง แล้วยังใช้ทุกอย่าง ...”

(นักเรียนคนที่ 20, สทนากลุ่ม, 12 กุมภาพันธ์ 2554)

“...โอ ใช้ยาที่ครูสอนทำ ดีมาก ตอนนี้จะทำใหม่เก็บไว้ใช้นาน ๆ มะกรูดเราก็นำมาทำน้ำยาดอกอัญชันเยอะเลยที่โรงเรียนก็มีมะยม วันเสาร์จะทำ จีบเอาข้าวใส่กล่องไปกินไม่ต้องใช้ถุง เก็บล้างก็สะดวกดี...” (ผู้ปกครองคนที่ 11, สทนากลุ่ม, 12 กุมภาพันธ์ 2554)

“... ที่บ้านจะผสมปุ๋ยใช้เอง ปุ๋ยเป็นคนที่ทำ อีฟช่วยให้ปุ๋ยและรดน้ำ ทุกคนในบ้านชอบใช้น้ำยาสระผม น้ำยาล้างจาน น้ำยาล้างห้องน้ำ ทั้งประหยัดและกลิ่นหอม ไม่ฉุน ยาไม่แพ้ ไม่เหมือนน้ำยาล้างห้องน้ำอันเดิม ยาอาเจียนบ่อย เหม็น เวียนหัว...” (ผู้ปกครองคนที่ 5, สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2554)

3.3.3 การจัดการกับความเครียด

3.3.3.1 นักเรียนสามารถหาสาเหตุของความเครียดที่เกิดขึ้นได้

พบว่า นักเรียนสามารถหาสาเหตุของความเครียดที่เกิดขึ้นได้ นักเรียนส่วนใหญ่มีความเครียดเรื่องการเรียน รองลงมาคือ เรื่องเพื่อน เรื่องเงิน เรื่องครอบครัว อย่างไรก็ดี นักเรียนได้พยายามลดความเครียดด้วยวิธีการต่าง ๆ

“...ส่วนใหญ่ก็เรื่องเรียน เรื่องเงิน แล้วก็เรื่องสุขภาพนิดหน่อย มักเกิดจากเวลาส่งงานไม่ทันจะรู้สึกเครียดเพราะต้องตามงานหลายอย่างมาก มักลดความเครียดด้วยการออกกำลังกาย พักผ่อนหรือคุยกับผู้ปกครอง แล้วยังมีอีกเรื่องหนึ่งคือการที่ต้องสอบเข้าเรียนมหาวิทยาลัย...” (นักเรียนคนที่ 6, บันทึก, 30 พฤศจิกายน 2553)

“...ช่วงสองอาทิตย์ก่อนฉันเครียดมาก เพราะเป็นช่วงสัปดาห์ก่อนสอบต้องส่งงานและ อ่านหนังสือสอบ งานบางชิ้นที่อาจารย์สั่งก็มีคะแนนสูงมาก ต้องตั้งใจทำ ทำให้เสียเวลามาก และต้องอ่านหนังสือสอบด้วย แต่ฉันก็มีเพื่อน ๆ ที่คอยให้กำลังใจ และปรึกษาหารือกัน ช่วยกันทำงานให้เสร็จเร็ว ๆ จะได้มีเวลาอ่านหนังสือสอบปลายภาค...” (นักเรียนคนที่ 16, บันทึก, 20 ตุลาคม 2553)

“...ความเครียดของนักเรียนส่วนมาก คือ การเรียน นักเรียนจัดการความเครียดและแก้ปัญหาด้วยการพักผ่อน ขอคำแนะนำจากเพื่อน ๆ และคุณครู ทำให้นักเรียนแก้ปัญหานั้นได้

ถูกต้องและถูกทางไม่ทำให้เกิดความเสียหายต่อตนเองและผู้อื่น...” (ครูที่ปรึกษาคนที่ 8, สัมภาษณ์, 13 มกราคม 2554)

3.3.3.2 เมื่อเกิดปัญหานักเรียนจะพยายามตั้งสติก่อน

พบว่า เมื่อเกิดปัญหานักเรียนจะพยายามตั้งสติก่อน โดยการทำสมาธิ ใช้สติ ใคร่ครวญอย่างระมัดระวัง ไม่ประมาท ไม่จริงจังมากเกินไป ไม่ไว้วางใจและไม่พึ่งพานักเรียน พยายามทำใจเย็น และดูว่าปัญหาเกิดจากอะไร แล้วหาทางแก้ไข

“...หาวิธีแก้ไขไว้วางใจและไม่พึ่งพานักเรียน และดูว่าปัญหาเกิดจากอะไร แล้วหาทางแก้ไข เมื่อเกิดปัญหานั้นจะใช้สติหยุดคิดหาเหตุผลของการเกิดปัญหาและที่มา...” (นักเรียนคนที่ 3, สัมภาษณ์, 18 มกราคม 2554)

“...เขาทำสมาธิบ้าง ทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อผ่อนคลายความเครียด เช่น ออกกำลังกาย ฟังเพลง...” (ผู้ปกครองคนที่ 13, สัมภาษณ์, 27 พฤศจิกายน 2553)

“...เมื่อมีปัญหาเขาจะตั้งสติก่อน จะไม่ใจร้อน...” (ครูที่ปรึกษาคนที่ 7, สัมภาษณ์, 23 ธันวาคม 2553)

3.3.3.3 นักเรียนสามารถจัดการความเครียดที่เกิดขึ้นได้ด้วยตนเอง

พบว่า นักเรียนสามารถจัดการความเครียดที่เกิดขึ้นได้ด้วยตนเอง โดยการดูหนัง ฟังเพลง ร้องเพลง ดูโทรทัศน์ เล่นเกม เล่นกีฬา พูดคุยกับเพื่อนและผู้ปกครอง นอนหลับพักผ่อน อยู่เงียบ ๆ และอ่านหนังสือ

“...ฟังเพลง เป็นสิ่งแรกที่ต้องทำประจำวันหลังเลิกเรียน และก่อนนอน เพราะการฟังเพลงนั้นทำให้เราผ่อนคลายความเครียดทำให้นอนหลับได้ง่าย ดูหนังและดูละคร ทำบ่อยพอสมควร ถ้ามีเวลาคูก็จะดู เพราะเป็นการคลายความเครียดและละครก็จะแฝงข้อคิดมาให้เราด้วย อ่านหนังสือ ชอบอ่านหนังสือการ์ตูน หนังสือแฟนชั่น หนังสือชีวประวัติของบุคคล เพราะในหนังสือจะแฝงไปด้วยเกร็ดความรู้มากมาย ...” (นักเรียนคนที่ 13, สัมภาษณ์, 27 พฤศจิกายน 2553)

“...ความเครียดและปัญหาของลูกส่วนมาก คือ เรื่องการเรียน จะแก้ปัญหามาโดยเล่าให้พ่อและแม่ฟัง อาบน้ำให้สดชื่นแล้วเข้านอนแต่หัวค่ำ...นุ่น คูทีวี รายการเพลง ฟังเพลงก่อนนอน เพื่อคลายความเครียด ออกกำลังกาย เล่นเกม คุยกับเพื่อน ๆ ทำความสะอาดบ้านเวลาว่าง ...” (ผู้ปกครองคนที่ 23, สัมภาษณ์, 24 มกราคม 2554)

“...ความเครียดของนักเรียนส่วนมาก คือ การเรียน นักเรียนจัดการความเครียดและแก้ปัญหามาด้วยการพักผ่อน ขอคำแนะนำจากเพื่อน ๆ และคุณครู ทำให้นักเรียนแก้ปัญหานั้นได้ถูกต้องและถูกทางไม่ทำให้เกิดความเสียหายต่อตนเองและผู้อื่น...” (ครูที่ปรึกษาคนที่ 5, สนทนากลุ่ม, 12 กุมภาพันธ์ 2554)

3.3.3.4 นักเรียนพยายามพักผ่อนนอนหลับมากขึ้นเมื่อรู้สึกตึงเครียด

พบว่านักเรียนพยายามพักผ่อนนอนหลับมากขึ้นเมื่อรู้สึกตึงเครียด

“...ถ้าหากเครียดจะพักผ่อน โดยการนอนหลับ หลังจากที่เราได้นอนแล้วตื่นขึ้นมาทำให้เรามีอารมณ์ดีขึ้น...” (นักเรียนคนที่ 15, สัมภาษณ์, 13 พฤศจิกายน 2553)

“...ลินจะเครียดบ้างถ้ามีงานเยอะ บางวันเพลียมากจะนอนก่อน แล้วลุกขึ้นมาทำใหม่...” (ผู้ปกครองคนที่ 1, สัมภาษณ์, 13 พฤศจิกายน 2553)

“...จะจัดการความเครียดโดยการพักผ่อนนอนหลับ ทำให้ตนเองมีอารมณ์ดีขึ้น...” (ครูที่ปรึกษาคนที่ 3-5, สัมภาษณ์, 9,13 ธันวาคม 2553)

3.3.3.5 เมื่อรู้สึกเครียดกับเรื่องหนึ่งนักเรียนจะหันไปทำเรื่องอื่นที่ชอบแทน

ชั่วคราว

พบว่าเมื่อรู้สึกเครียดกับเรื่องหนึ่งจะหันไปทำเรื่องอื่นที่ชอบแทนชั่วคราว ได้แก่ ฟังเพลง เดิน คุยกับเพื่อน ร้องเพลง ดูทีวี เล่นกีฬา อ่านหนังสือ นอนหลับ เล่นกับสุนัข และคุยกับผู้ใหญ่

“...เมื่อเกิดความเครียดหรือปัญหาที่เกิดขึ้น จะแก้ไข โดยการฟังเพลง เดิน คุยกับเพื่อน ทำให้มีอารมณ์ดีขึ้น...” (นักเรียนคนที่ 16, สัมภาษณ์, 15 ธันวาคม 2553)

“...เขาจะไปเล่นกับสุนัข หรือไม่ก็จะไปที่อ่างเลี้ยงปลาของเข เขาจะเครียดเรื่องการเรียนต่อ วิธีการกับการจัดการเรื่องนี้ เขาจะไปถามครูและปรึกษากับเพื่อน ๆ จากนั้นเขาก็จะมีอารมณ์ดีขึ้น...” (ผู้ปกครองคนที่ 4, สัมภาษณ์, 25 ธันวาคม 2553)

“...แวนชอบร้องเพลง ดูทีวีเมื่อเกิดอาการเครียดและจะอารมณ์ดีขึ้นเมื่อได้ทำสิ่งเหล่านี้...” (ครูที่ปรึกษาคนที่ 4, สัมภาษณ์, 9 ธันวาคม 2553)

3.3.3.6 นักเรียนไม่ใช้คำพูดรุนแรงกับเพื่อนหรือพ่อแม่เมื่อมีความเห็นไม่

ตรงกัน

พบว่า นักเรียนไม่ใช้คำพูดรุนแรงกับเพื่อนหรือพ่อแม่เมื่อมีความเห็นไม่ตรงกัน แต่จะพูดกันด้วยเหตุผล ใช้วิธีการอธิบายให้เข้าใจ ถ้าเป็นผู้ปกครองนักเรียนส่วนใหญ่จะเจ็บมากกว่า

“...ตอนแรกก็จะเจ็บก่อนแล้วจะอธิบายเหตุผลที่เราคิดว่าดีให้เค้าฟังและพยายามที่จะไม่ใช้คำพูดที่แรง...” (นักเรียนคนที่ 3, สัมภาษณ์, 18 มกราคม 2554)

“... ถ้าหากมีความขัดแย้งกับเพื่อนหรือคนในครอบครัว เขาจะแยกตัวออกไปคนเดียวและไม่พูดว่าเพื่อนเพราะเขาไม่อยากให้มีการทะเลาะกัน ...” (ผู้ปกครองคนที่ 4, สัมภาษณ์, 25 ธันวาคม 2553)

“...ไม่ใช่คำพูดที่รุนแรงกับพ่อแม่และเพื่อน ๆ ถ้าความคิดเห็นไม่ตรงกันก็มักจะเจียบ...” (ครูที่ปรึกษาคคนที่ 3, สัมภาษณ์, 9 ธันวาคม 2553)

3.3.3.7 เมื่อปัญหาขัดแย้งนักเรียนมักเป็นฝ่ายเข้าไปพูดคุยกับเพื่อนก่อน

พบว่าเมื่อมีปัญหาขัดแย้ง นักเรียนมักเป็นฝ่ายเข้าไปพูดคุยกับเพื่อนก่อน โดยดูความเหมาะสม และพยายามปรับความเข้าใจ แต่กระนั้นก็ยังมีนักเรียนบางส่วนที่จะดูว่าใครผิดใครถูก ถ้าผิดนักเรียนก็จะเป็นฝ่ายพูดก่อนและจะขอโทษเพื่อน

“...ก็จะถามว่าเป็นอะไรถ้าเราผิดเราก็ไปขอโทษ ดูตามเหตุผลของเรื่อง...” (นักเรียนคนที่ 22, สัมภาษณ์, 5 มกราคม 2554)

“...เมื่อมีปัญหาขัดแย้งกัน บางครั้งก็ไม่พูดแต่ถ้ารู้ว่าเป็นฝ่ายผิดก็จะเข้าไปขอโทษและเข้าไปคุยกับเพื่อนก่อน...” (ผู้ปกครองคนที่ 16, สัมภาษณ์, 22 มกราคม 2554)

“...ถ้ามีความขัดแย้งกับเพื่อน จะหันหน้ามาคุยกันตรง ๆ ใช้เหตุผลในการตัดสินใจ ถ้าหากผิดจริงก็ยอมรับและขอโทษ แต่ไม่ผิดก็จะหาเหตุผลมาชี้แจงให้เข้าใจ...” (ครูที่ปรึกษาคคนที่ 7, สัมภาษณ์, 23 ธันวาคม 2553)

3.3.3.8 เมื่อมีปัญหานักเรียนมักขอคำแนะนำจากผู้เกี่ยวข้อง

พบว่า เมื่อมีปัญหานักเรียนมักขอคำแนะนำจากผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ แม่ ผู้ปกครอง พี่ เพื่อนและครูที่ปรึกษา โดยปรึกษาทั้งด้านการเรียน การวางตัว การคบเพื่อน และการแต่งตัว

“...ไว้ใจที่สุดคือแม่ เพราะปรึกษาได้ทุกเรื่อง เช่นส่วนใหญ่จะปรึกษาเรื่องการเรียน ปรึกษาว่าจบ ม.6 จะเรียนต่อวิชาอะไรสาขาอะไรเป็นต้น...” (นักเรียนคนที่ 8, สัมภาษณ์, 25 มกราคม 2554)

“...เขาจะปรึกษาแม่จะขอคำปรึกษาทุกเรื่องเช่นเรื่องการซื้อโทรศัพท์ ซื้อรองเท้า ซื้อเสื้อผ้า ถ้าแม่ไม่เห็นด้วยก็ไม่ซื้อ ก็ไม่ทำ ...” (ผู้ปกครองคนที่ 9, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2553)

“...นักเรียนจะเล่าให้เพื่อนและครูที่ตนเองไว้ใจฟัง ความเครียดหรือปัญหาของนักเรียนส่วนมากคือ การเรียน ทำให้นักเรียนสามารถแก้ปัญหาได้ถูกต้อง...” (ครูที่ปรึกษาคคนที่ 8, สัมภาษณ์, 20 มกราคม 2554)

ภาคผนวก ข

คู่มือการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

คู่มือการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียน
ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

คำนำ

คู่มือการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คู่มือนี้ประกอบด้วย วัตถุประสงค์ของการพัฒนา แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ใช้ในการพัฒนาครั้งนี้ ขั้นตอนในการจัดกิจกรรม บทบาทของผู้เกี่ยวข้องในการจัดกิจกรรมพัฒนา และแผนการจัดกิจกรรม

กิจกรรมพัฒนาทุกกิจกรรมได้มีการนำไปทดลองใช้ ซึ่งพบว่าส่งผลให้นักเรียนมีคุณลักษณะตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ ความมีเหตุผล ความพอประมาณและมีภูมิคุ้มกัน

ผู้จัดทำจึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่าคู่มือการจัดกิจกรรมนี้จะเป็นประโยชน์ต่อครูที่จะนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาให้นักเรียนเป็นผู้มีเหตุผล มีความพอเพียงและมีภูมิคุ้มกันในการดำเนินชีวิตต่อไป

อัมพร เรืองศรี